

Kinderen blijvend veilig

Bouwstenen voor verder werken aan vernieuwing in de
jeugdbescherming in het nieuwe jeugdstelsel

juli 2014

Nederlands Jeugdinstituut

Inge Anthonijsz – NJi

Kitty van Julsingha – NJi

Corine van der Sluijs – NJi

BMC

Marieke Kleinjan-van Zwet – BMC

Caroline Mobach – BMC

Inhoud

1. Achtergrond van de bouwstenen-analyse	4
Kinderen in de knel blijvend veilig laten opgroeien.....	4
Gemeenten verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp.....	4
Ministerie van Veiligheid en Justitie investeert in vernieuwingen binnen de jeugdbescherming.....	5
Doelstelling verkennend onderzoek naar de vernieuwingen in de jeugdbescherming	6
Aanpak en verkenning op basis van twaalf Vliegwielprojecten.....	7
Leeswijzer met de gehanteerde terminologie	8
2 De bouwstenen (werkzame elementen) in de jeugdbescherming	9
2.1 Analyse van ‘bruikbare bouwstenen’ in de jeugdbescherming.....	9
2.2 Kind, gezin en netwerk.....	9
2.3 Samenwerking in de keten.....	12
2.4 Ontwikkelde methoden en technieken.....	15
3 Kwantitatieve opbrengsten (trends)	19
3.1 Afname aantal ondertoezichtstellingen (OTS).....	19
3.2 Afname duur ondertoezichtstellingen (OTS)	20
3.3 Afname aantal uithuisplaatsingen (UHP).....	20
3.4 Afname/verschuiving van de zorg.....	21
4 De toekomstige rol van gemeenten in de vernieuwing in de jeugdbescherming	22
Bijlage1: Korte schets van de geanalyseerde projecten	27
Bijlage 2: Overzicht Vliegwielprojecten 1- en Vliegwielprojecten.....	44
Bijlage 3: Overzicht geïnterviewden	45
Bijlage 4: Samenvatting overzicht bouwstenen.....	46
Bijlage 5: Verklarende woordenlijst	47
Bijlage 6: Literatuur	50
VERVE (Overijssel)	50
SAVE (Utrecht).....	50
Methode Integrale Jeugdbescherming (Rotterdam)	50
DoorOntwikkeling Delta (WSG).....	50
Generiek Gezinsgericht Werken (Amsterdam)	51
Brede Integrale Werkwijze (Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland).....	51
Beschermen & Versterken, (Noord-Holland).....	51
KANZ (Noord-Brabant)	51
Verdiepingstrainingen SoS (Drenthe).....	51

Vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag (Limburg).....	51
Aanpak vechtscheidingen (Bureau Jeugdzorg Friesland).....	51
Implementatie Signs of Safety en Invoorzorg (Bureau Jeugdzorg Groningen).....	51
Flevoland	52
Gelderland	52
SGJ Christelijke Jeugdzorg	52
Leger des Heils.....	52

1. Achtergrond van de bouwstenen-analyse

Kinderen in de knel blijvend veilig laten opgroeien

Ieder kind heeft het recht om blijvend veilig op te groeien. Een veilige omgeving is nodig om ervoor te zorgen dat een kind zich optimaal kan ontwikkelen. Als ouders/verzorgers deze verantwoordelijkheid niet voldoende willen of kunnen dragen, dan kunnen zij hierin ondersteund worden met als doel de veiligheid van het kind te waarborgen door de ontwikkelingsbedreiging weg te nemen en de opvoedsituatie te verbeteren. Daarbij geldt dat niet de opvoedingsautonomie van de ouders voorrang heeft, maar het belang van het kind. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind richt zich tot alle volwassenen in de samenleving. In de eerste plaats tot de ouders, maar ook de maatschappelijke voorzieningen en de overheid hebben een belangrijke, niet-vrijblijvende rol te vervullen bij het effectueren, handhaven en waarborgen van rechten van kinderen.

Indien de ontwikkeling van het kind in het geding is en/of de (fysieke) veiligheid en vrijwillige hulp niet (meer) toereikend is, tot onvoldoende resultaat leidt of als ouders/verzorgers deze hulp niet of onvoldoende aanvaarden, kan een kindbeschermingsmaatregel (ondertoezichtstelling) nodig zijn. In deze situatie wordt eerst door de Raad voor de Kinderbescherming onafhankelijk beoordeeld in hoeverre er sprake is van een ernstige bedreiging van de ontwikkeling van het kind en of alle mogelijkheden in vrijwillig kader zijn benut om de concrete bedreiging weg te nemen. Is dit het geval, dan vraagt de Raad aan de kinderrechter om in te grijpen in het ouderlijk gezag door een gedwongen maatregel op te leggen¹. Ook de kinderrechter toetst altijd of ouders/verzorgers (alsnog) bereid zijn om op vrijwillige basis de hulp te aanvaarden. Dat betekent dat er voor er sprake is van een maatregel alles aan gedaan moet zijn deze gezinnen te bewegen tot het aanvaarden van hulp. Het uitgangspunt is dat kinderen blijvend veilig opgroeien en de ontwikkelingsbedreiging wordt afgewend.

Naast een beschermingsmaatregel kan er ook sprake zijn van een jeugdreclasseringsmaatregel. Deze maatregel wordt opgelegd wanneer er sprake is van een door de (straf- of kinder)rechter als zodanig beoordeeld strafbaar feit. Hieronder valt onder andere schoolverzuim.

Door te sturen op een blijvende veilige ontwikkeling van de kinderen in combinatie met ouders zelf (weer) verantwoordelijk te maken en regie te laten voeren over de opvoeding van hun kinderen, wordt het mogelijk om tot een vermindering en/of kortere duur van het aantal gedwongen maatregelen te komen en zal er eerder sprake zijn van 'herstel van het gewone leven'.

Gemeenten verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp

Op grond van de nieuwe Jeugdwet (2014) zijn gemeenten vanaf 1 januari 2015 verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp, inclusief specialistische hulp zoals jeugd geestelijke gezondheidszorg (jeugd-ggz), jeugdhulp in verband met een verstandelijke beperking (jeugd-lvb), gesloten jeugdhulp en het onderdeel 'preventie', waaronder de jeugdgezondheidszorg. Daarnaast zijn gemeenten verantwoordelijk voor jeugdhulp in het gedwongen kader, zoals de uitvoering van kindbeschermingsmaatregelen en de uitvoering

---

¹ Gedwongen maatregelen: ondertoezichtstelling (OTS, al dan niet met machtiging UHP; beperking van het gezag), een voogdijmaatregel (gezag beëindigend) en/of een machtiging uithuisplaatsing (MUHP). In geval van spoed kunnen deze maatregelen ook direct, als voorlopige maatregel worden opgelegd (een VOTS of een Voorlopige Voogdij).

van jeugdreclassering. Deze verantwoordelijkheid wordt in de nieuwe Jeugdwet vormgegeven als een zorgplicht van gemeenten: de jeugdhulpplicht. De gemeente is verantwoordelijk voor een kwalitatief en kwantitatief toereikend aanbod van de verschillende vormen van jeugdhulp en van Gecertificeerde Instellingen. Zij zorgt ervoor dat ieder kind dat een vorm van jeugdhulp nodig heeft, deze ook daadwerkelijk krijgt.

Gemeenten staan dicht bij hun inwoners en kunnen het ondersteuningsaanbod afstemmen op de eigen kracht van de jeugdige en zijn of haar gezin en netwerk. Het uitgangspunt van de stelselwijziging is dat jeugdhulp beter, efficiënter en effectiever op lokaal niveau geregeld kan worden. Gemeenten worden ook verantwoordelijk voor de kwaliteit van de uitvoering van de jeugdhulp. De uitvoering van de jeugdbeschermings- en jeugdreclasseringsmaatregelen is opgedragen aan Gecertificeerde Instellingen. Het doel van het certificeren van instellingen is om de basiskwaliteit van deze maatregelen die aan minderjarigen zijn opgelegd, in iedere gemeente hetzelfde te laten zijn. Daarom zijn in de Jeugdwet kwaliteitseisen geformuleerd en is het Normenkader Jeugdbescherming en Jeugdreclassering opgesteld.

Ministerie van Veiligheid en Justitie investeert in vernieuwingen binnen de jeugdbescherming

Het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft de afgelopen jaren geïnvesteerd in het aanjagen van vernieuwingen binnen de jeugdbescherming. De basis voor deze vernieuwingen is de zogenaamde Deltamethode (PI Research & Adviesbureau Van Montfoort, 2009). Doel van de Deltamethode is de opheffing van de ontwikkelingsbedreiging van het kind. De methode is bedoeld voor alle kinderen waarover een ondertoezichtstelling is uitgesproken. De kern van deze werkwijze voor gezinsvoogden is het Vierstappenmodel. Dit model helpt gezinsvoogden om de ontwikkelingsbedreiging op te heffen door samen met het gezin concrete werkdoelen op te stellen. De vier stappen zijn:

1. het formuleren van zorgpunten, sterke punten en de visie van het gezin op de problemen;
2. het vertalen van zorgpunten in mogelijke verstoring en in bedreigingen van de ontwikkeling van het kind;
3. het benoemen van gewenste ontwikkelingsuitkomsten;
4. het opstellen van werkdoelen, actiepunten en het werken met het 'plan op tafel'.

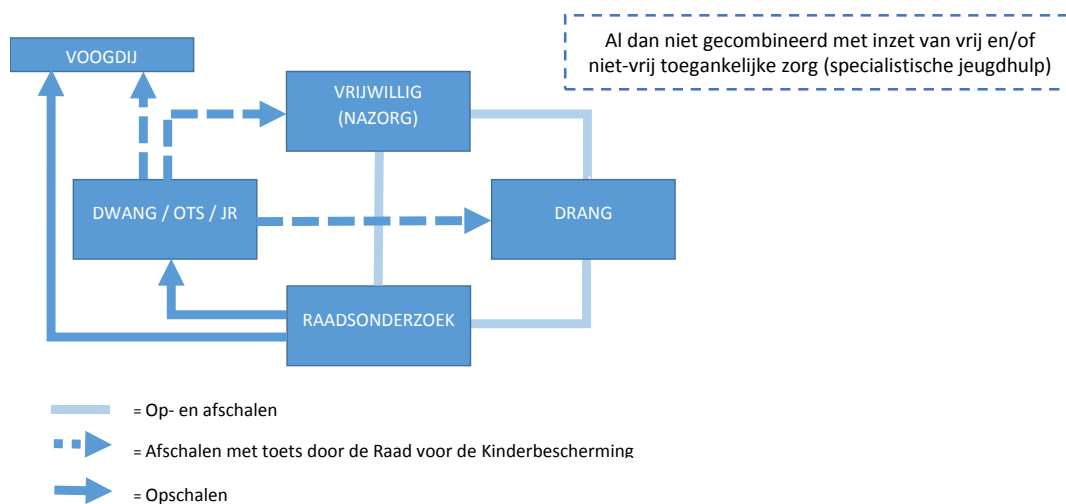
Uit een studie van Stams e.a. (2010) blijkt dat programma-integer werken aan de hand van de Deltamethode ervoor zorgt dat kinderen korter onder toezicht worden gesteld en minder vaak en korter uit huis geplaatst worden. Deze bevindingen zijn interessant voor gemeenten in het licht van de transitie en transformatie van de jeugdzorg. Deze werkwijze leidt tot minder kosten aan de 'duurdere' vormen van jeugdzorg. Vanuit maatschappelijk oogpunt is de winst nog groter: minder dwang voor ouders en kinderen. Het streven naar minder ondertoezichtstellingen en uithuisplaatsingen is echter geen doel op zich. Het gaat erom dat kinderen blijvend veilig zijn.

In de afgelopen jaren hebben alle Bureaus Jeugdzorg subsidie ontvangen van het ministerie van Veiligheid en Justitie voor vernieuwingen in de jeugdbescherming, de zogenaamde Vliegwielpojecten. Hiernaast zijn Bureaus Jeugdzorg ook projecten gestart met een subsidie van de provincie of gefinancierd uit eigen middelen. In al deze projecten zijn aanpakken

ontwikkeld om de bestaande Deltamethode verder te verbreden en te verrijken en bij te dragen aan verdere professionalisering van de jeugdbescherming. Hierbij was bij de (omvangrijkere) Vliegwiel 1-projecten een van de vragen om te onderzoeken in hoeverre deze veranderingen vervolgens ook op lange(re) termijn kostenbesparingen bewerkstelligen, bijvoorbeeld in de vorm van daling van de instroom en duurverkorting van beschermingsmaatregelen (ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing).

Bij de verbreding van de Deltamethode werd door de Bureaus Jeugdzorg in de Vliegwielprojecten onder andere gekeken naar de mogelijkheden om, ook wanneer er geen sprake is van een maatregel (in vrijwillig kader), met dezelfde motiverende en in de Deltamethode als effectief bewezen jeugdbeschermingsaanpak, activiteiten te laten uitvoeren in gezinnen waar de (fysieke) veiligheid en ontwikkeling van kinderen in het geding zijn. Dit kan een laatste kans zijn om gezinnen te bewegen alsnog vrijwillige hulp te aanvaarden buiten een maatregel om, of als nazorg na een maatregel. Deze bemoeienis wordt tot nu toe betiteld als inzet van jeugdbeschermingsexpertise of intensieve casusregie zonder maatregel, of als “drang”.

Op elk moment dat een Bureau Jeugdzorg taxeert dat hulpverlening in vrijwillig kader niet meer toereikend lijkt, bestaat de mogelijkheid om een beschermingsonderzoek te verzoeken bij de Raad voor de Kinderbescherming. Vanaf 2015 onderzoekt de Raad voor de Kinderbescherming de noodzaak tot het treffen van een kinderschermingsmaatregel indien het college, een daartoe door het college aangewezen jeugdhulpaanbieder, een Gecertificeerde Instelling of het Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling hiertoe een verzoek heeft gedaan.

Figuur 1: Fasen van vrijwillige naar gedwongen jeugdhulp

Doelstelling verkennend onderzoek naar de vernieuwingen in de jeugdbescherming
 Het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft aan het Nederlands Jeugdinstituut en BMC gevraagd de belangrijkste werkzame elementen van de vernieuwingen in de jeugdbescherming te beschrijven als bouwstenen. Deze beschrijving dient gemeenten inzicht te geven in de mogelijke opbrengsten en kosten van de verschillende keuzemogelijkheden. De uitgangspunten zijn dat kinderen blijvend veilig opgroeien, er minder

ondertoezichtstellingen nodig zijn en indien er wel een maatregel nodig is, deze van korte duur is en 'herstel van het gewone leven' voorop staat. Indien toch overgegaan moet worden tot een verderstreckende maatregel - in de vorm van voogdij, netwerkplaatsing of op termijn verschoven gezag - gaat het erom perspectief te bieden aan het kind en een omgeving waar het veilig kan opgroeien.

In dit verkennende onderzoek wordt antwoord gegeven op de volgende vragen en subvragen:

1. Welke (kwalitatieve) bouwstenen zijn er voor gestructureerd en methodisch werken met gezinnen, bouwstenen dus uitgewerkt en getest zijn in de Vliegwielpojecten. Wat zijn (in algemene termen) de werkzame elementen van de vernieuwingen in de jeugdbescherming? En hoe ervaart de cliënt deze vernieuwing? (hoofdstuk 2)
2. Wat zijn de kwantitatieve opbrengsten (trends) van de vernieuwingen in de jeugdbescherming? (hoofdstuk 3)
3. Welke bouwstenen zijn er (in algemene termen) voor gemeenten om als opdrachtgever en financier regie te voeren op de implementatie van de bouwstenen? (hoofdstuk 4)

Aanpak en verkenning op basis van twaalf Vliegwielpojecten

De opdracht van het ministerie van Veiligheid en Justitie was om een selectie te maken uit in totaal tweeëntwintig Vliegwielpojecten. Hierbij is gekeken naar en geselecteerd op Vliegwielpojecten met voldoende onderscheidende bouwstenen, waarbij de aanpak breder is gericht dan alleen op de interne organisatie. In totaal zijn twaalf Vliegwielpojecten verkend en beschreven:

1. VERVE (Ontwikkeld door Bureau Jeugdzorg Overijssel, Raad voor de Kinderbescherming Overijssel, William Schrikker Groep (WSG) en Eigen Kracht Centrale (EKC))
2. SAVE (Ontwikkeld door BJZ Utrecht samen met WSG en Raad voor de Kinderbescherming)
3. Integrale Jeugdbescherming (Bureau Jeugdzorg Rotterdam)
4. Doorontwikkeling Delta (William Schrikker Groep)
5. Generiek Gezinsgericht Werken (Jeugdbescherming Regio Amsterdam)
6. Beschermen & Versterken en 'In eigen hand' (Bureau Jeugdzorg Noord-Holland)
7. Kanz (Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant)
8. Vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag (Bureau Jeugdzorg Limburg)
9. Verdiepingstrainingen Signs of Safety (Bureau Jeugdzorg Drenthe)
10. Brede Integrale Werkwijze (Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland)
11. Implementatie Signs of Safety (Bureau Jeugdzorg Groningen)
12. Aanpak vechtscheidingen (Bureau Jeugdzorg Friesland)

De verkenning van de werkzame elementen van de vernieuwingen in de jeugdbescherming heeft onder meer bestaan uit het raadplegen van documenten en aangeleverde rapportages door Bureaus Jeugdzorg en het voeren van diepte-interviews met de projectleiders van de geselecteerde Vliegwielpojecten.

De opbrengsten zijn op dit moment (nog) onvoldoende nauwkeurig in financiële getallen te vatten en om die reden beschrijven wij deze vooral in kwalitatieve termen. Als het gaat om

de kwantitatieve resultaten van de vernieuwingen in de jeugdbescherming maken wij een aantal kanttekeningen bij de validiteit van de resultaten:

- De onderzoeksperiode is bij de meeste projecten te kort om over alle resultaten harde uitspraken te doen. De (kwantitatieve) effecten in de jeugdbescherming zijn alleen te geven indien de effecten over langere termijn gevolgd worden. Daarnaast verschilt de scope per project qua looptijd, omvang, het bereik gezinnen en kinderen en of het betreffende project deel of geheel van de keten is.
- De ontwikkeling en uitvoering van de Vliegwielpjecten vinden plaats in een tijd waarin de nieuwe Jeugdwet wordt voorbereid. In deze periode verandert er veel bij de Bureaus Jeugdzorg, waardoor het in veel gevallen moeilijk is aan te geven in hoeverre de resultaten geheel toe te schrijven zijn aan de door hen ontwikkelde vernieuwende aanpakken op het terrein van jeugdbescherming.
- De toegepaste methoden moeten (deels) nog worden onderzocht op effectiviteit in wetenschappelijke studies met voldoende bewijskracht én de methoden moeten programmage trouw worden uitgevoerd om effectief te zijn.

Leeswijzer met de gehanteerde terminologie

In deze rapportage staan enkele termen die om nadere duiding vragen, om begripsverwarring te voorkomen. Indien wij bijvoorbeeld spreken over de jeugdbeschermer, doelen wij op een professional die meer taken heeft dan het uitvoeren van jeugdbeschermingsmaatregelen alleen. En indien wordt gerefereerd aan de huidige werkwijze van de jeugdbescherming, wordt de benaming van Bureau Jeugdzorg gebruikt. Aangezien per 2015 een deel van de taken wettelijk door een Gecertificeerde Instelling dient te worden uitgevoerd, wordt voor de situatie vanaf 2015 naar de bureaus verwezen onder de benaming GI.

In bijlage 5 is een uitgebreidere verklarende woordenlijst opgenomen.

2 De bouwstenen (werkzame elementen) in de jeugdbescherming

2.1 Analyse van 'bruikbare bouwstenen' in de jeugdbescherming

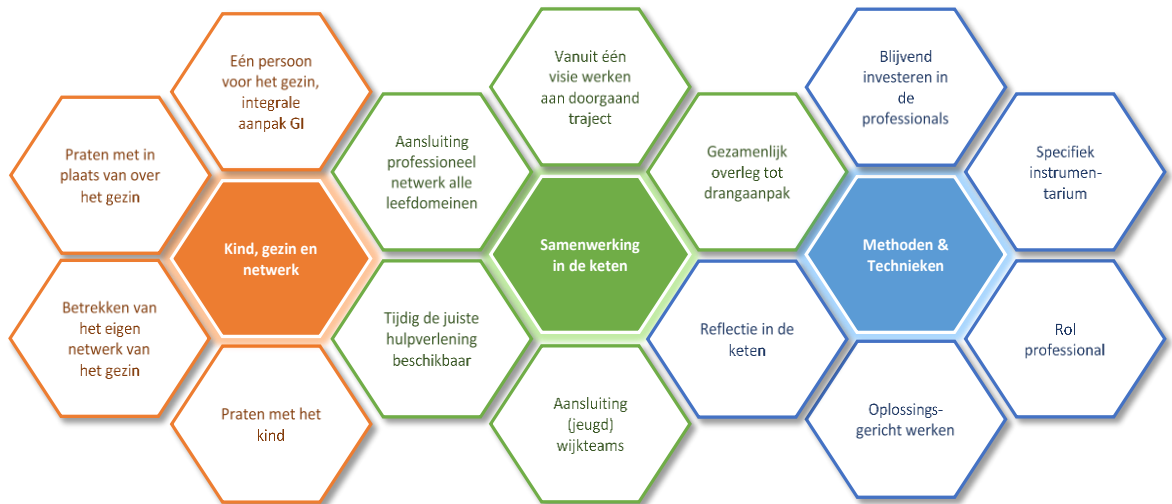
De werkzame elementen in de jeugdbescherming worden bouwstenen genoemd. Uitgangspunt bij de bouwstenen is dat veiligheid en ontwikkeling van het kind voldoende is geborgd. Hiernaast is het door het ministerie van Veiligheid en Justitie vastgestelde Normenkader Jeugdbescherming en Jeugdreclassering de basis.

De belangrijkste kenmerken van 'bruikbare bouwstenen' zijn:

- De bouwstenen gaan over de inhoud (het wat en het hoe), ze zijn concreet beschreven en/of opgetekend uit de interviews;
- De bouwstenen zijn overdraagbaar (vorm);
- De bouwstenen zijn in lijn met één of meer van de vijf doelen van de Jeugdwet.

Na bestudering en verkenning van de twaalf geselecteerde Vliegwielpromerenten² zijn de vernieuwingen gericht op één of meer van de volgende drie elementen:

- Samenwerking met kind, gezin en netwerk
- Samenwerking in de keten
- Ontwikkelde methoden en technieken

Figuur 2: De bouwstenen in de jeugdbescherming

Onderstaande beschrijving geeft weer welke bouwstenen uit de projecten zijn gedestilleerd. Voor de globale beschrijving van de projecten verwijzen wij naar bijlage 1.

2.2 Kind, gezin en netwerk

Alle vernieuwingen bevatten elementen van samenwerking met ouders en jeugdigen, waarbij de eigen regie en eigen kracht versterkt wordt. Hierbij is in de meeste gevallen ook

² In de bijlagen is een uitgebreide beschrijving van de twaalf Vliegwielpromerenten te vinden.

sprake van samenwerking met het eigen netwerk van het gezin en worden er uitspraken gedaan over de wijze waarop de jeugdige bij het proces wordt betrokken. In sommige gevallen is onderzocht hoe de jeugdige zelf een nadrukkelijker specifieke rol in de aanpak kan krijgen. Ook wordt er vanuit diverse projecten via één contactpersoon of regisseur vanuit Bureau Jeugdzorg met het gezin samengewerkt.

Figuur 3: De bouwstenen Samenwerking met kind, gezin en netwerk

Eén contactpersoon voor het gezin/integrale aanpak

Op meerdere plekken is door de aanstaande Gecertificeerde Instellingen (GI's) – vooruitlopend op de wens en visie 1Gezin1Plan1Regisseur – toegewerkt naar integrale teams waarbij er sprake is van één vaste medewerker vanuit Bureau Jeugdzorg voor het gezin gedurende het gehele traject. Er is verkend in hoeverre het werkt als er sprake is van een 'integraal proces door een jeugdbeschermer', waarmee wordt bedoeld één primair proces voor het gezin, van zorgmelding, raadsonderzoek, drangaanpak tot uitvoering kindbeschermingsmaatregel en jeugdreclasseringsmaatregel. Deze aanpak geeft continuïteit in het traject en de mogelijkheid een relatie met elkaar op te bouwen. Tegelijkertijd voorkomt één contactpersoon ruis in de afstemming en afgesproken aanpak tussen professionals en het gezin (Amsterdam, Overijssel, Noord-Holland, Utrecht, Rotterdam).

Een aantal projecten heeft daarbij nadrukkelijk ingezet op een andere organisatiewijze dan gebruikelijk is binnen de Bureaus Jeugdzorg.

In Amsterdam is via de aanpak Generiek Gezinsgericht Werken ingezet op één gezinsmanager voor alle problematiek die er speelt bij de verschillende gezinsleden. Hierbij komt zowel de eigen problematiek van de ouders als de opvoed- en opgroei-problematiek van de kinderen aan de orde.

In Noord-Brabant is een aanpak ontwikkeld met één vaste professional voor het hele gezin en alle problematiek die in specifieke 'laatste kans'-gezinnen speelt (KANZ).

In Noord-Holland wordt binnen Beschermen & Versterken de continuïteit in de begeleiding gewaarborgd door één contactpersoon per gezin, dichtbij de klant en met oog voor alle gezinsleden.

Praten mét in plaats van óver het gezin

Ouders/gezinsleden worden betrokken bij de gesprekken tussen de professionals in de keten die hun zorgen uitspreken en oplossingen verkennen. Voor ouders ontstaat helderheid over waar de zorgen zich op richten en waar ze aan moet werken om de regie weer geheel terug te krijgen.

In Rotterdam vindt er een 'teamtafel' plaats waar zowel alle betrokken professionals als de ouders (eventueel met iemand uit het eigen netwerk) aan de hand van Vier Vensters benoemen wat maakt dat de opvoedsituatie nu als niet voldoende wordt beoordeeld en wat er nodig is om de situatie weer voldoende te maken.

In Den Haag zijn ouders betrokken bij alle overleggen met de professionals vanaf het moment dat er een beschermingsmaatregel wordt overwogen.

Het is belangrijk dat ouders aanwezig zijn bij de gesprekken waarbij de professionals in de keten de zorgen die er zijn over het gezin uitspreken en oplossingen verkennen. De ouders moet zoveel mogelijk de regie gegeven worden, en de mogelijkheid om eigen voorstellen aan te dragen hoe de gewenste eindsituatie bereikt kan worden. Zo ontstaat voor het gezin zowel helderheid waar de zorgen zich op richten en ervaren zij verantwoordelijkheid en regie in de aanpak om de zorgen op te lossen.

Betrekken van het eigen netwerk van het gezin

Bij de samenwerking met de gezinsleden en hun netwerk zijn er verschillende keuzes gemaakt. In sommige gevallen is gewerkt met een al erkende en beschreven methodiek (bijvoorbeeld Signs of Safety, Eigen Kracht-conferentie, FamilieNetwerkBeraad). In andere projecten is er een eigen aanpak gebruikt, waarbij de jeugdbeschermer met het gezin en het netwerk het plan ontwikkelt. De verschillende aanpakken hebben allemaal hun eigen dynamiek. Welke aanpak de voorkeur verdient, hangt meestal af van de afgesproken werkwijze in de keten, de kracht van het netwerk en de mate waarin de professional daarop durft te vertrouwen.

Uitgangspunt is in alle gevallen dat de veiligheid van het kind eerst in voldoende mate geborgd is, voordat er met de leden van het netwerk wordt verkend hoe zij een bijdrage kunnen leveren om de situatie weer 'goed genoeg' te maken. Hierbij is het de rol van de jeugdbeschermer om – naast het opbouwen van partnerschap met de ouders – daarbij de bodemeisen ten aanzien van de veiligheid en ontwikkeling van het kind in de gaten te houden.

Voor de beoordeling van en het gesprek met ouders en netwerk over de veiligheid van een kind zijn in de projecten verschillende hulpmiddelen ontwikkeld. Daarbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld een vragenlijst of woord- en beeldverhalen voor het gesprek met kind en ouders. Daarnaast kan een toets ten aanzien van het werken als professional samen met ouders volgens het 'goed genoeg'-principe gebruikt worden.

Voorwaarden (in Signs of Safety 'bodemeisen' genoemd) zijn veiligheidsdoelen die de beschermingsinstantie stelt aan ouders/verzorgers. Het zijn de doelen die de instantie minimaal bereikt wil zien, alvorens haar bemoeienis bij het veiligheidsvraagstuk te beëindigen, omdat de zorgen over de veiligheid van de kinderen daarmee zijn weggenomen. Voorwaarden geven antwoord op de vraag wat en binnen welke periode de Jeugdbescherming concreet wil zien dat ouders ten minste doen of laten, om zo hun kinderen te beschermen tegen 'zorgen in de toekomst'.

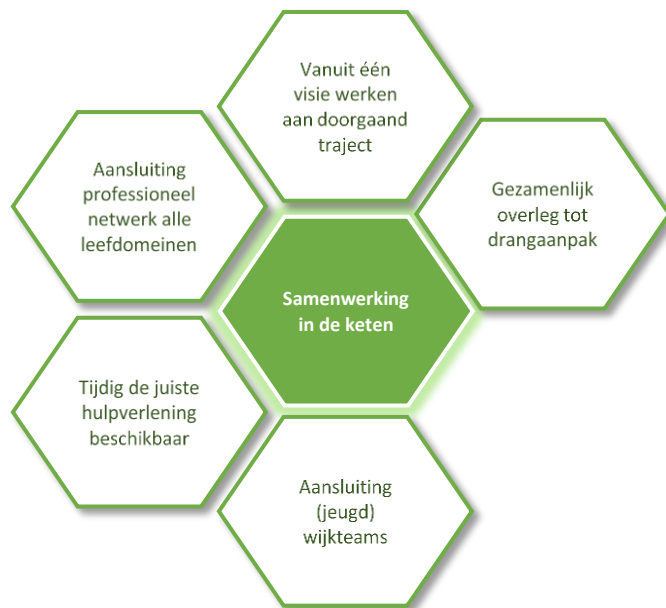
Praten met het kind

Het is belangrijk niet alleen óver de kinderen maar ook mét ze te praten. Het bespreken van de toekomst van de kinderen en hen ondersteunen zodat zij ook zelf sterker worden en weten wat zij zelf kunnen doen om hun situatie veilig te houden, is daarbij van belang. Zeker bij jonge kinderen en kinderen met een (licht) verstandelijke beperking vraagt dit om specifieke vaardigheden. Enkele hulpmiddelen die zijn ingezet betreffen de drie-huizen-tekening of het 'woord-beeld'-verhaal. Bij oudere kinderen (ouder dan 16 jaar) is er in sommige situaties voor gekozen hen ook bij het overleg tussen professionals en netwerk aanwezig te laten zijn. Hierbij is het wel belangrijk dat de professional op basis van de specifieke situatie van het specifieke gezin en kind de aanpak afweegt.

2.3 Samenwerking in de keten

Bij praktisch alle projecten wordt er samengewerkt in de keten. We maken hierbij onderscheid tussen projecten die zich hebben gericht op de samenwerking met de jeugdzorgketen (jeugdzorgaanbieders, jeugd-(l)vb, jeugd-ggz, Raad voor de Kinderbescherming), projecten waarin ook samenwerking is georganiseerd met het 'voorveld' of eerste lijn (CJG, wijkteam) en/of met andere leefdomeinen (onder andere onderwijs, verslavingszorg, volwassen-ggz).

Uitgangspunt en doelstelling is in alle gevallen voor het gezin het aantal verschillende gezichten te beperken en te werken vanuit één plan.

Figuur 4: De bouwstenen Samenwerking in de keten

Vanuit één visie werken aan een doorgaand traject

Om vanuit een gedeelde visie in de keten met het gezin samen te werken is ervoor gekozen om niet alleen de jeugdbeschermer aan tafel te laten zitten bij de gesprekken met het gezin, maar ook de andere betrokken professionals. Deze werkwijze blijkt goed te werken. Het gezin hoort in één keer van alle betrokkenen wat de zorgen zijn, er wordt met elkaar verkend waaraan gewerkt moet worden en er wordt uitgesproken wanneer het weer goed genoeg is. Belangrijk is daarbij dat de ketenpartners samenwerken aan de hand van hetzelfde analysemodel, zodat er steeds één taal wordt gebruikt.

Aansluiting lokale voorzieningen jeugd (wijkteams)

In een aantal gemeenten die vooruitlopend op de transitie al wijkteams hebben geformeerd, is vanuit de jeugdbescherming ingezet op samenwerking met de wijkteams, alsmede het geven van ondersteuning in de vorm van consultatie en advies aan de professionals in deze wijkteams (onder andere Utrecht, Flevoland, Amsterdam, Zaanstad). Hierbij zijn ook afspraken gemaakt wanneer jeugdbescherming (bijvoorbeeld vanuit het SAVE-team en in Samen Doen-teams Amsterdam) tijdelijk 'invogt', ofwel de regie over de hulp aan het gezin tijdelijk overneemt.

Hierdoor is er sprake van een doorlopende lijn in de aanpak. Belangrijk bij de organisatie is dat de teams de tijd nemen om met elkaar de samenwerking vorm te geven én goed naar de gezamenlijke uitgangspunten te blijven kijken.

Aansluiting professioneel netwerk bij alle leefdomeinen

In een aantal projecten ondersteunt de jeugdbeschermer het gezin bij de regievoering in alle leefdomeinen. Soms gaat de rol niet verder dan dat door de jeugdbeschermer het contact wordt gelegd met hulpverlening op andere domeinen, soms pakt de jeugdbeschermer deze problematiek ook zelf op (dit betreft vooral gezinnen met (l)vb-problematiek of 'laatste kans'-gezinnen).

Voor de jeugdbeschermer moet ook helder zijn wat de begrenzing c.q. ruimte is van zijn of haar rol. Verder vraagt deze verruiming van het takenpakket wel meer kennis van de jeugdbeschermer (bijvoorbeeld over andere wet- en regelgeving of de sociale kaart).

Gezamenlijk overleg tot drangaanpak

Op twee plekken is een aanpak ontwikkeld waarbij het bestaande casusoverleg Bescherming van de Raad voor de Kinderbescherming en Bureau jeugdzorg is gewijzigd in een overleg in regie van de gemeente. In dit overleg wordt verkend welke aanpak gewenst is (alleen niet-vrijblijvende 'drang' of ook direct een raadsonderzoek) en wie de casusregie gaat doen (gemeente, MEE, BJZ of WSG). Direct aansluitend aan het overleg wordt door een zorgaanbieder ingezet op hulpverlening vanuit het principe 1Gezin1Plan. Samen met ouders (en netwerk) wordt in een gezamenlijk overleg met het professionele netwerk verkend welke doelen moeten worden gerealiseerd en wat daarbij de aanpak wordt.

Effect van deze bespreking is dat het voor ouders helder is dat een traject niet langer vrijblijvend is. Er zijn verschillende aanpakken ontwikkeld: direct het gesprek met ouders erbij (Haaglanden) en in twee stappen met eerst een besluitvormend overleg over de aanpak (Rotterdam).

In Amsterdam is een uitvoerdersoverleg ontwikkeld, waarbij naast de gezinsmanager, de hulpverleners en de Raad voor de Kinderbescherming ook politie en wijkteammedewerker aanwezig zijn.

Tijdig de juiste hulpverlening beschikbaar

Betere samenwerking met zorgaanbieders, zowel in het vrijwillige kader als 'in dwang', zorgt ervoor dat de gewenste hulpverlening, waaronder een eventuele uithuisplaatsing, tijdig geschiedt en daardoor korter kan duren.

In Groningen is een ketenaanpak ontwikkeld waarbij ouders en jongere voorafgaand aan een eventuele plaatsing advies krijgen van de Jeugdzorg plus instelling, zodat helder is wat het traject inhoudt en wat het perspectief is voor de jongere. Resultaat van het project is dat bij tijdige plaatsing het uiteindelijke traject van plaatsing korter kan duren.

Met name bij gezinnen waar sprake is van een beperking bij ouders of kind(eren), is het belangrijk om waar nodig ook te voorzien in een 'stut- en steunaanbod'. Bekend is dat generaliseren van het geleerde moeilijk is wanneer er sprake is van een beperking. Als de 'goed genoeg'-situatie in drang of dwang is gerealiseerd, kan de begeleiding worden overgenomen door een dergelijk stut- en steunaanbod om de stabiliteit van de 'goed genoeg'-situatie te continueren, terugval te voorkomen en gezinnen te begeleiden bij nieuwe fases en nieuwe uitdagingen.

2.4 Ontwikkelde methoden en technieken

De kennis, competenties en ervaring van de jeugdbeschermer vormen in de Deltamethode een cruciale factor. De beschreven projecten borduren nagenoeg allemaal voort op de Deltamethode. In de vernieuwingen van de jeugdbescherming is de rol van de professional en hoe deze ouders en kinderen bejegt en met ze communiceert nog steeds cruciaal. We weten immers dat een van de belangrijkste werkzame factoren in de relatie cliënt-professional bepaald wordt door de vraag of er een 'fit' of 'klik' is tussen hen.

De belangrijkste vaardigheden die de jeugdbeschermer/gezinsvoogd tot zijn beschikking heeft, zijn het *engageren* en *positioneren*, maar zeker ook het schakelen tussen deze twee vaardigheden.

Engageren is de vaardigheid om kind, ouders en andere betrokkenen te motiveren tot actieve medewerking, bijvoorbeeld door aan te sluiten bij de wensen en de sterke punten van het gezin. *Positioneren* is de vaardigheid om het specifieke van de kinderbeschermingsmaatregel, vooral de veiligheid en ontwikkeling van het kind, te verduidelijken. Concreet betekent dit dat de gezinsvoogd duidelijke grenzen stelt aan het gezin, bijvoorbeeld indien de veiligheid van het kind in het geding is. Een gezinsvoogd moet in staat zijn om continu tussen deze twee vaardigheden schakelen, om te voorkomen dat hij dan wel te veel 'ingezogen raakt', dan wel dat hij geen vertrouwen meer krijgt van het gezin. (PI Research & Van Montfoort, 2009).

In verschillende projecten is soms voor een specifieke strategie gekozen bij het gebruik van meer positioneren of meer engageren, zoals bijvoorbeeld in de werkwijze bij (v)echtscheidingen, of door het gebruik van de methodiek Functional Family Parole Service (FFPS), die een versterking biedt van het positioneren en engageren zoals dat in de Deltamethode wordt toegepast.

De vernieuwende werkwijzen hebben ontegenzeggelijk gevolgen voor professionals. Uit alle projecten blijkt dat de professional tijd nodig heeft om zich een bepaalde vernieuwde aanpak eigen te maken. Vervolgens blijkt het belangrijk dat er ook gestructureerd wordt ingezet op het systematisch van elkaar leren.

De vernieuwde werkwijzen hebben ook gevolgen voor de cliënten, de ouders en jongeren. Uit onderzoek³ (onder meer naar de opbrengsten van VERVE) blijkt dat geïnterviewde ouders positief zijn over hun eigen deelname aan het proces. Indien het netwerk actief betrokken is, zijn ouders unaniem positief over die inzet. Ook professionals zijn positief, omdat door de inzet van VERVE er sneller toezicht kwam op de veiligheid van kinderen en de verantwoordelijkheid werd gedeeld.

³ Zie ook specifiek instrumentarium

Figuur 5: De bouwstenen Methoden en technieken

Oplossingsgericht werken

Alle Bureaus Jeugdzorg (en de Raad voor de Kinderbescherming) werken met een vorm van oplossingsgericht werken. Dit is een manier van werken waarmee je met een doelgerichte en respectvolle aanpak een verandering kunt bewerkstelligen.

In veel gevallen is er nadrukkelijk ingezet op de oorspronkelijke aanpak Signs of Safety (SoS), ontwikkeld in Australië door Andrew Turnell. In alle gevallen leidt deze aanpak tot meer integraliteit, zowel in de aanpak van het gezin alsook als het gaat om het samenwerken met het eigen netwerk (vanuit de eigen kracht van het gezin).

Bij die methoden waar SoS specifiek wordt ingezet, is de aanpak niet alleen toegepast op de samenwerking met het gezin, maar ook op het empoweren van de medewerkers (op alle niveaus in de organisatie) (Drenthe, Groningen, WSG, Haaglanden/Zuid-Holland). Ook in de FFPS-methodiek (Amsterdam) is dat een belangrijk element.³

Rol professional

In een aantal projecten is er specifiek ingezet op de eigen rol van de professional: hij of zij engageert zichzelf niet alleen, maar positioneert zich ook sterker.

³ Zie ook specifiek instrumentarium

In meerdere aanpakken positioneert de professional zich als degene die bewaakt dat de veiligheid van het kind voldoende geborgd is. Hij of zij maakt zo duidelijk dat het traject niet meer vrijblijvend is.

Bijvoorbeeld in de (v)chtscheidingsaanpak (onder andere Friesland) zien we dat een sturende aanpak waarbij sterker de nadruk ligt op positioneren, werkt in de startfase van de maatregel. Professionals kunnen via confrontatie en sturing de ouders motiveren om niet meer als losse partners maar samen als ouders beslissingen te nemen over hun kinderen.

Blijvend investeren in de professionals

Het blijkt nodig en effectief om de nieuwe werkwijze niet te implementeren door middel van eenmalige trainingen, maar met een traject waarbij blijvend wordt geïnvesteerd in professionals.

Op zichzelf staande trainingen blijken alleen een eerste aanzet om de verandering in de praktijk op gang te brengen, te verankeren en te verbreden. Een vorm van leerbijeenkomsten is noodzakelijk om de gewenste aanpak toe te passen in de actuele praktijk, maar ook als deskundigheidsbevordering van medewerkers, om vanuit ervaring de werkwijze verder uit te werken en tot slot om een permanent lerende praktijk te realiseren.

Deze leerbijeenkomsten zijn nadrukkelijk geen vervanging van de individuele werkbegeleiding. Zo vindt er geen besluitvorming over cliënten plaats tijdens deze leerbijeenkomsten. Bestaande procedures en bevoegdheden worden niet veranderd door de werkwijze.

Wil de werkwijze daadwerkelijk geborgd raken en gaan werken dan moet er voldoende tijd en budget zijn voor implementatie, voor opleiding, voor reflectie met elkaar en voor intercollegiaal consult.

Professionals dienen (elkaar) te leren wat de effectiviteit is van de mogelijk in te zetten interventies. Daarom is het belangrijk dat er wordt gezorgd voor een aanpak met ruimte voor reflectie over de casuïstiek en over de methodiek.

Vanuit de organisatie is het daarnaast belangrijk te zorgen dat de professional ook in de dagelijkse praktijk kan terug vallen op een team, waarin gespreide kennis aanwezig is en wordt gedeeld, zodat er intercollegiaal consult mogelijk is.

Hiernaast blijkt ook inzetten op intensievere individuele (werk)begeleiding van de professional zeer effectief om een nieuwe aanpak daadwerkelijk te gaan toepassen (Noord-Holland).

Een nieuwe aanpak vraagt gedegen invoering. Alleen als door alle partijen (de verschillende organisaties zoals de Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, Eigen Kracht Centrale) wordt geaccepteerd dat er tijd nodig is om de effecten van deze nieuwe aanpak met elkaar te leren, lukt het om de aanpak daadwerkelijk goed geborgd te realiseren. (Het is een gezamenlijke 'reis').

Reflectie in de keten

Gezamenlijke reflectie op de praktijk door ketenpartners is continu van belang voor het gestructureerd blijven werken vanuit een specifieke werkwijze. Dit omdat ketenpartners het beste leren hoe zij in deze complexere rol om moetengaan met de diverse problematieken als ze dit van en met elkaar doen.

Bij diverse projecten (VERVE, SAVE, WSG, Rotterdam, Amsterdam, Haaglanden/Zuid-Holland) wordt gewerkt met bijeenkomsten tussen professionals in de keten. Er zijn bijvoorbeeld leerbijeenkomsten. Een leerbijeenkomst is een vorm van gestructureerde geleide intervisie met een gespreksleider, als werkvorm opgezet om de vernieuwing vanuit de praktijk te ontwikkelen. Ook wordt gewerkt met reflectie in de basisteams.

Specifiek instrumentarium

In een aantal projecten is gewerkt aan de hand van een specifiek instrumentarium of is dit instrumentarium speciaal voor een project ontwikkeld.

Er is bijvoorbeeld een aanpak ontwikkeld, geënt op de relationele focus, die bekend is uit FFPS (Functional Family Parole Services). FFPS is een gezins- of systeemgerichte methodiek voor casemanagers in de jeugdzorg. De methodiek is oorspronkelijk ontwikkeld voor de jeugdreclassering. In meer generieke zin blijkt de methodiek goed aan te sluiten bij 1Gezin1Plan1Regisseur. Deze gezinsgerichte benadering blijkt, doordat er consequent op wordt ingezet in het hele systeem, zeer effectief (GGW).

Om houvast te geven aan het gesprek met het gezin en de aandachtspunten bloot te leggen (op het terrein van de opvoeding) is een specifieke vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag ontwikkeld (Limburg).

Ook zijn er specifieke trainingen ontwikkeld. Bijvoorbeeld ten behoeve van het werken met Signs of Safety-training, om te leren werken met gezin en netwerk en daarbij het kind een centrale rol te geven in de aanpak (Drenthe). Ten behoeve van ouders met een beperking is de Deltamethode doorontwikkeld met Signs of Safety en de kracht van het systeem.

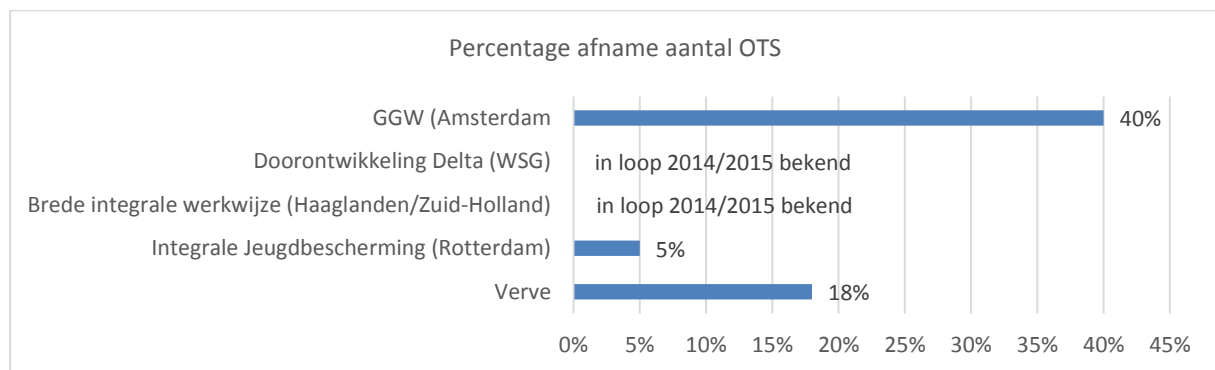
De doorontwikkeling versterkt de samenwerking tussen professionals en ouders met een beperking, alsook de samenwerking met het sociaal netwerk door deze ouders en de regie die ze voeren. De bijbehorende hulpmiddelen werken zeer ondersteunend (WSG).

3 Kwantitatieve opbrengsten (trends)

Zoals eerder benoemd, vergt het doen van onderbouwde uitspraken over kwantitatieve opbrengsten (en financiële besparingen) fundamenteel onderzoek over een langduriger periode. Drie van de vier Vliegwielen⁴ zijn al een aantal jaren aan de slag (Rotterdam, WSG, Amsterdam). Om die reden is het mogelijk om bij deze projecten een aantal trends en prestaties te beschrijven in de vorm van kwantitatieve indicatoren, zoals:

- afname van het aantal ondertoezichtstellingen (OTS);
- afname van de gemiddelde duur van de ondertoezichtstelling;
- afname van het aantal uithuisplaatsingen (UHP);
- afname/verschuiving van de zorg.

3.1 Afname aantal ondertoezichtstellingen (OTS)

Toelichting resultaten

- Bij zowel Vliegwielen 1-projecten⁵ als bij VERVE is inmiddels op basis van onderzoek een duidelijke trend waar te nemen in afname van het percentage ondertoezichtstellingen.
- Het onderzoek naar kwantitatieve gegevens bij SAVE is nog niet eenduidig, omdat SAVE slechts een beperkte periode van uitvoering heeft; er lijkt echter wel een beweging naar afname van het aantal ondertoezichtstellingen. De nauwe en vanaf het begin plaatsvindende onderscheidende samenwerking met de wijkteams van SAVE kan hierbij een belangrijke factor zijn.
- Ook bij Vliegwielen 2-projecten⁶ is een trend waarneembaar van daling van het aantal ondertoezichtstellingen. Door het voorkomen van kindbeschermingsmaatregelen treedt er, zo is gebleken, een schifting op in categorieën van gezinnen. De kindbeschermingsmaatregel die ondanks de inzet van een drangaanpak toch onvermijdelijk blijkt, is vervolgens per definitie zwaar en complex van aard qua

Afname aantal OTS Rotterdam: tussen 2009 en 2011 daalt het aantal nieuw gestarte OTS'en met 5,5%. In de jaren 2012 en 2013 blijft het aantal nieuw gestarte OTS'en ongeveer gelijk aan het niveau in 2011.

⁴ De Vliegwielen 1-projecten betreffen Doorontwikkeling Delta (WSG), GGW (Jeugdbescherming Regio Amsterdam), Integrale Jeugdbescherming (BJZ Stadsregio Rotterdam) en (later gestart) Brede Integrale Werkwijze (BJZ Haaglanden/Zuid-Holland)

⁵ Met uitzondering van BIZ Haaglanden/Zuid-Holland, waar het project later is gestart en de onderzoeksresultaten om die reden pas na de zomer komen.

⁶ Voor een totaal overzicht van de Vliegwielen 2-projecten, zie bijlage 2.

(meervoudige) problematiek en heeft daardoor een langdurig karakter, wat van invloed is op de gemiddelde doorlooptijd van de maatregelen.

3.2 Afname duur ondertoezichtstellingen (OTS)

Bij de Vliegwielen 1-projecten en bij VERVE is de duur van de OTS nader bekeken.

Toelichting resultaten

- De wijze waarop de daling van de duur van de OTS is onderzocht, verschilt per project. Dat maakt het doen van eenduidige uitspraken niet mogelijk. Er is echter wel sprake van een duidelijke richting naar afname van de gemiddelde duur van de OTS (verschillen in meten zijn bijvoorbeeld gelegen in het al dan niet gebruikmaken van het Landelijk Rapportage Format, verschillende tijdsperiodes, verschil in percentage van het aantal zaken en berekening van de absolute duur in maanden).
- Bij langdurige ondertoezichtstellingen wordt bewust toegewerkt naar omzetting van een ondertoezichtstelling naar een verderstreckende (voogdij)maatregel, liefst binnen het eigen netwerk.

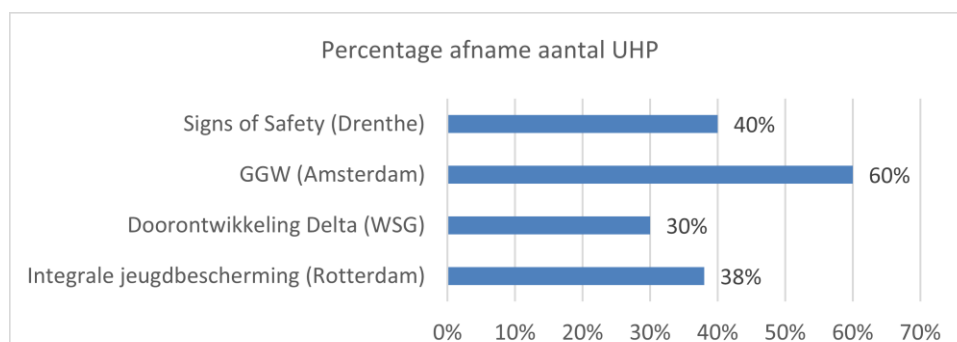
In Amsterdam is het aantal netwerkplaatsingen toegenomen en ondertoezichtstellingen worden omgezet in voogdij, en bij voorkeur vervolgens omgezet in een adoptie. Het aantal voogdijzaken is met ruim 10% afgenomen door effectieve afsluiting in het deelproject Verschoven Gezag dat binnen GGW Amsterdam organisatiebreed is ingezet in de loop van 2013.

3.3 Afname aantal uithuisplaatsingen (UHP)

Bij de uithuisplaatsingen is gekeken naar de afname in het kader van een OTS, de zogenaamde gedwongen UHP (met machtiging door de kinderrechter).

Toelichting resultaten:

Afname aantal UHP'en: 38% bij integrale jeugdbescherming van BJZ Rotterdam, 30% minder UHP bij Doorontwikkeling Delta van de WSG en 60% afname gedwongen UHP bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam. Ook bij SOS Drenthe (Vliegwielen 2) is sprake van minder UHP (40%).

- Er is een duidelijke trend richting afname van het aantal machtigingen UHP'en.
- Het absolute aantal machtigingen uithuisplaatsingen (gerelateerd aan aantal zorgmeldingen) neemt significant af.
- In plaats van een uithuisplaatsing wordt vaker gekozen voor ambulante hulp, eventueel in combinatie met vormen van dag(deel)hulp door een specialistische aanbieder van jeugdhulp. Als de OTS'en worden gezeefd op 'de echte harde kern

OTS' dan zullen deze in veel gevallen ook gepaard gaan met een UHP omdat ambulante- en daghulp in die gezinnen ontoereikend is. Deze veronderstellingen vergen uiteraard nader onderzoek over een langere periode. De onderzoeksperiode was bij alle Vliegwielprojecten nog te kort om resultaten te kunnen benoemen van de eventuele afname van de gemiddelde duur van de UHP.

3.4 Afname/verschuiving van de zorg

Bij alle Vliegwielprojecten is gekeken naar de eventuele verandering in zorgzwaarte. Op grond van de eerste bevindingen lijkt een duidelijke beweging naar minder zware zorgvormen gedurende een OTS.

Toelichting resultaten:

- Een afname/verschuiving van de zorg wil zeggen: minder plaatsingen in instellingen (24 uursverblijf) en eveneens een afname van plaatsingen in Jeugdzorg Plusvoorzieningen.
- De verschillen in afname bij beide zorgvormen zijn vooral bij VERVE, GGW en in Rotterdam onderzocht.

Bij VERVE is opvallend dat het aantal plaatsingen in pleeggezinnen is toegenomen met ruim 20%, met daarbinnen 11% meer plaatsingen netwerkpleegzorg.

4 De toekomstige rol van gemeenten in de vernieuwing in de jeugdbescherming

Bij de tot op heden bereikte resultaten in de Vliegwielpojecten is – in meer of mindere mate – sprake geweest van afspraken die Bureaus Jeugdzorg en andere partners hebben gemaakt, met onder andere provincies, stadsregio's en gemeenten (al dan niet in regionaal verband). Ook deze samenwerking heeft al bouwstenen opgeleverd voor de toekomstige rol van gemeenten in de (vernieuwing in de) jeugdbescherming. In een vervolgfase zal dit samen met VNG en gemeenten verder opgepakt worden.

Hieronder de bouwstenen die de Vliegwielpojecten voor de rol van gemeenten hebben opgeleverd:

Figuur 6: De bouwstenen voor gemeenten als regisseur, opdrachtgever en financier

Gedeelde visie op vernieuwing jeugdbescherming

Het is van belang om vanuit een gedeelde visie afspraken te maken tussen gemeenten, (sociale) wijkteams Bureaus Jeugdzorg (straks GI), zorgaanbieders, AMHK i.o., Raad voor de Kinderbescherming, Veiligheidshuis en anderen over de vernieuwing in de jeugdbescherming.

Heldere afspraken over regiefunctie in drang- en dwangtrajecten

Maak afspraken over wie de regiefunctie in drangtrajecten uitvoert. In drangtrajecten kan deze regie in het jeugdteam of sociaal wijkteam blijven. Ook kan de gemeente de keuze maken deze drangtrajecten tijdelijk door professionals van de GI uit te laten voeren, waarbij het wijkteam betrokken blijft⁷.

Het SAVE-team voegt tijdelijk in, indien en zolang de ontwikkeling en/of de (fysieke)veiligheid van het kind in het geding is én de inzet van het netwerk en de vrijwillige hulp niet (meer) toereikend is of tot onvoldoende resultaat leidt of zolang ouders noodzakelijke hulp niet aanvaarden.

Bij dwang (OTS) voert de jeugdbeschermer van BJZ per definitie de regie. Dit wel in nauwe samenwerking en afstemming met de lokale voorziening jeugd (wijkteams).

Volgens de Jeugdwet mag de (toekomstig) Gecertificeerde Instelling geen jeugdhulp bieden. Het uitvoeren van de jeugdbescherming en jeugdreclassering valt wettelijk gezien niet onder jeugdhulp. De gemeente kan ervoor kiezen om de Gecertificeerde Instelling waarmee een contract is afgesloten, in vrijwillig kader - met dezelfde motiverende en in Delta als effectief bewezen jeugdbeschermingsaanpak, activiteiten te laten uitvoeren in gezinnen waar de (fysieke) veiligheid en de ontwikkeling van kinderen in het geding is. Dit kan een laatste kans zijn om gezinnen te bewegen alsnog vrijwillige hulp te aanvaarden buiten een maatregel om, of als nazorg na een maatregel. Deze bemoeienis wordt tot nu toe betiteld als inzet van jeugdbeschermingsexpertise of intensieve casusregie zonder maatregel, of als "drang".

Heldere afspraken over op- en afschalen tussen lokale voorziening jeugd (wijkteams) en 'de drang- en dwangteams'

Zorg voor duidelijke afspraken tussen de (sociale) wijkteams en de 'drang en dwangteams' over en weer. Wat is er nodig aan kennis, competenties en gedrag, wanneer wordt opgeschaald en afgeschaald? De afstemming met de (sociale) wijkteams en relevante anderen voor gezinnen over ondersteuning (en directe beschikbaarheid) van nazorg, zorgt ervoor dat er over en weer het vertrouwen is dat gezinnen steeds tijdig en van de juiste partij ondersteuning krijgen. Daarbij geldt het 'goed genoeg'-principe. Leidraad is het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind en de pedagogische visie die hierop is gebaseerd. Kinderen hebben recht op voldoende zorg om veilig op te kunnen groeien.

⁷ Binnenkort verschijnt een handreiking, waarin een kader is opgenomen voor de afspraken die gemeenten en Gecertificeerde Instellingen per 1 januari 2015 met elkaar moeten maken over jeugdbescherming en jeugdreclassering

Voldoende passend aanbod voor blijvende ondersteuning

Maak als gemeente afspraken met aanbieders voor de groep cliënten die aangewezen is op 'levensloopondersteuning' in de vorm van 'stut en steun'-zorgaanbod. Het betreft vooral gezinnen die sociaal zwak zijn en/of waar (l)vb-problematiek een rol speelt.

Professionals hanteren dezelfde taal, instrumenten en familieplan

Maak als gemeente afspraken met de uitvoerende samenwerkingspartners dat vanuit één familieplan wordt gewerkt, dat eenduidige begrippen worden gebruikt en dezelfde instrumenten. Dit bevordert dat gezinnen afspraken herkennen en ook erkennen. Hierbij is het goed in het oog te houden dat het in de praktijk nog niet altijd mogelijk is daadwerkelijk met één plan te werken. In de praktijk blijkt vaak dat het streven naar 1Plan vooral mogelijk is, indien het de concrete doelen en afspraken betreft. Informatie ten aanzien van professionele analyse en verantwoording wordt vaak nog per organisatie vastgelegd. Het is voor de cliënt dan ook goed om te weten dat er op de keukentafel wel 1Plan ligt, maar dat hij daarnaast toch te maken heeft met meerdere dossiers.

Mandaat van professionals bij inschakeling van gemeentelijke instanties

Maak (opschalings)afspraken met de eigen gemeentelijke instanties over ondersteuning van gezinnen op het gebied van schulden, huisvestingsproblematiek en dergelijke. En zorg, wanneer de jeugdbeschermer de cliënt ook op andere leefdomeinen ondersteunt, dat het zowel voor de andere leefdomeinen als voor de jeugdbeschermer helder is wat het mandaat van de jeugdbeschermer is en wat de afspraken zijn.

Afspraken over monitoring veiligheid in het gezin

Maak afspraken met (netwerk)organisaties over het gebruik van een goede monitor op de veiligheid in het gezin. Doel van deze monitor is dat gezinnen niet uit beeld raken.

Overweeg als gemeente de voorzittersrol bij opschalingoverleg 'drang en dwang'

In verschillende gemeenten is ervaring opgedaan met de gemeente in de rol van voorzitter van het overleg waarin besluitvorming aan de orde is over de vraag of er sprake moet zijn van 'drang' of toeleiding naar een beschermingsonderzoek door de Raad voor de

Kinderbescherming. Het voordeel is dat de gemeente het werk leert kennen en ervaart wat er speelt bij inwoners in de eigen gemeente. Ga samen lerend aan de slag.

Maak gebruik van aanwezige ervaring en expertise

De Bureaus Jeugdzorg hebben ervaring en expertise opgebouwd in het werken aan duurzame veiligheid voor kinderen en gezinnen. Dit doen zij veelal in samenwerking met de Raad voor de Kinderbescherming en relevante andere partners (onderwijs, maatschappelijk werk, specialistische zorg e.a.). Maak gebruik van de expertise van Bureau Jeugdzorg door deze in te brengen in het jeugdteam of sociale wijkteam of door deze expertise ter beschikking te stellen in de vorm van advies en consultatie aan professionals in jeugdteams of wijkteams.

Afspraken met Bureaus Jeugdzorg/Gecertificeerde Instellingen over doorontwikkeling vernieuwing jeugdbescherming

De doorontwikkeling van de vernieuwing jeugdbescherming vergt facilitering (creëren van randvoorwaarden) op het gebied van flexibel organiseren, voldoende tijd voor deskundigheidsbevordering, intervisie en/of supervisie. Het gaat daarbij niet alleen om het creëren van mogelijkheden voor professionals op de werkvloer, maar ook om commitment van het management, dat actief mee moet doen aan kennisontwikkeling in de vorm van trainingen. Innovatie en leren van en met elkaar vergen tijd. Zorg ervoor dat in de contractafspraken met de GI's in de doorontwikkeling van de jeugdbescherming ook tijd is berekend voor deze facilitering.

Effectmeting als basis voor resultaatgerichte financiering van GI's

Ten aanzien van de afspraken tussen Bureaus Jeugdzorg en de gemeenten is meerdere malen als wenselijk benoemd dat er wordt toegewerkt naar een resultaatgerichte financiering. Een goede effectmeting met duidelijke en op elkaar afgestemde indicatoren vormt hierbij de basis. Het helpt als gemeenten, GI's en andere samenwerkingspartners een gemeenschappelijk beeld hebben van wat precies gemeten wordt en welke indicatoren hiervoor nodig zijn. Daarbij is het ook relevant om een link te leggen met andere (zorg)domeinen (sectoroverstijgend) en de vraag te beantwoorden of het gaat om kwalitatieve dan wel kwantitatieve indicatoren of een combinatie van beide. Ook is het van belang om als gemeente een visie te hebben op blijvend onderzoek in relatie tot de transformatiedoelen.

Definiëren en afstemming van faciliteiten op analyse doelgroepen

In de verschillende Vliegwielpjecten hebben de Bureaus Jeugdzorg ervaren dat er 'nieuwe' doelgroepen te onderscheiden zijn. Het is belangrijk deze groepen te analyseren en te blijven volgen. Voorbeeld hiervan zijn de gezinnen die een beroep doen op 'blijvende ondersteuning' of waarbij het noodzakelijk is om gebruik te maken van tolken, voorlichting, training en dergelijke als relevante voorwaarden voor het inrichten van het (jeugd)zorgproces.

Tip: neem in de contracten met organisaties de gewenste randvoorwaarden op in het programma van eisen. In de gemeenten Amsterdam, Zaandam, Haarlemmermeer en Rotterdam is geoefend met de wijze hoe het nieuwe opdrachtgeverschap vorm kan worden gegeven.

Bijlage1: Korte schets van de geanalyseerde projecten

In deze bijlage geven wij van de geselecteerde projecten kort weer wat de kern is van de aanpak, wat er is ontwikkeld aan aanpak en wat de ervaringen en bijdragen zijn op het terrein van:

- samenwerking met kind, gezin en netwerk
- samenwerking in de keten
- ontwikkelde methoden en technieken

Belangrijke opmerking:

De beschreven projecten geven geen totaalbeeld van de vernieuwing bij de besproken Bureaus Jeugdzorg. Onderstaande projecten zijn veelal de projecten waarvoor subsidie is verleend door het ministerie van Veiligheid en Justitie. Naast deze projecten zijn de bureaus op tal van manieren bezig zich voor te bereiden op de transitie.

1. VERVE (Veiligheid en Regie Voor Elk)

Ontwikkeld door Bureau Jeugdzorg Overijssel, Raad voor de Kinderbescherming Overijssel, William Schrikker Groep (WSG) en Eigen Kracht Centrale (EKC) (Van Montfoort & Slot, 2013)

Kern

VERVE is ontwikkeld vanaf 2010. In de aanpak worden de bestaande werkwijze van de Jeugdbescherming (Deltamethode), aspecten van oplossingsgericht werken en het werken volgens de Eigen Kracht-benadering aan elkaar verbonden en verder ontwikkeld.

VERVE gaat uit van een brede en integrale jeugdbescherming waarbij, vanuit de cliënt gezien, er sprake is van een doorgaande lijn, vanaf de zorgmelding tot de hulpverlening in het dwang-kader, het eventuele raadsonderzoek en de uitvoering van de maatregel voor jeugdbescherming en jeugdreclassering. In dit primaire proces heeft het gezin met één plan en met zo weinig mogelijk verschillende hulpverleners te maken. Het voorkomen van een kindbeschermingsmaatregel wordt in VERVE als belangrijk doel gesteld. Er wordt intensief gebruikgemaakt van de expertise van de Eigen Kracht Centrale bij het activeren van het eigen netwerk van het gezin.

Samenwerken met kind, ouders, eigen netwerk

De regie voor het realiseren van de veiligheid van het kind ligt bij VERVE zoveel mogelijk bij het gezin en zijn netwerk. Het gaat voortdurend om het *activeren* van ouders en kind waar dat mogelijk is en het *beschermen* van kinderen waar dat nodig is.

Het gezag van de jeugdbeschermer werkt als hefboom om verandering tot stand te brengen. Door vast te houden aan de voorwaarden in het plan, dat het voor het kind veilig en 'goed genoeg' moet zijn, moet de ouder gaan bewegen. Hoe het plan er precies uitziet, is de verantwoordelijkheid van de gezinsleden en de andere mensen (het eigen netwerk en de professionals) rond het kind, zolang het plan maar aan de voorwaarden voor veiligheid voldoet die, na onderzoek, vastgesteld zijn door VERVE. 'Goed genoeg' is daarmee een belangrijk criterium voor ingrijpen dan wel terugtreden. De oplossingen die het netwerk bedenkt kunnen (ook) professionele hulpverlening en formele hulpverlening omvatten. Het komt dus voor dat de mensen rondom het kind oplossingen bedenken en vervolgens professionele instanties inschakelen om te helpen bij de uitvoering.

Samenwerken in de keten

In VERVE wordt samengewerkt door alle jeugdbeschermingsinstellingen, inclusief de Raad voor de Kinderbescherming. De visie is hierbij dat er sprake is van één gezamenlijk proces, dat niet stopt bij

alleen de jeugdbeschermingsinstellingen. Ook de samenwerking met wijkteams en zorgaanbieders is van belang, zodat vanuit één afgestemde visie een doorgaand traject geboden kan worden aan het gezin. Er wordt door uitvoerende medewerkers van de verschillende organisaties (Raad, BJZ, WSG en EKC) aan de hand van een gezamenlijk analysemodel met elkaar besproken in hoeverre sprake is van een 'goed genoeg'-situatie. Indien de situatie daar niet aan voldoet, wordt besproken wat nodig is om 'goed genoeg' wel te bereiken.

Ontwikkelde methoden en technieken

VERVE maakt gebruik van een analysemodel om op een gestructureerde wijze in kaart te brengen wie de mensen zijn die willen dat het beter gaat met het kind, welke feiten maken dat (misschien) jeugdbescherming nodig is, hoe die feiten gewogen worden en welke volgende stappen (in de vorm van beslissingen, acties) gezet gaan worden.

Om te leren samenwerken aan de hand van dit analysemodel wordt gebruikgemaakt van methodische leerbijeenkomsten. Deze gezamenlijke leerbijeenkomsten zorgen ervoor dat medewerkers (professionals) uit de verschillende organisaties leren hoe vanuit één visie gewerkt wordt. Deze leerbijeenkomsten ondersteunen de uitvoerend medewerkers actief in het zich eigen maken van de werkwijze.⁸

Daarnaast past de jeugdbeschermer bij gezinnen, waar dit mogelijk is, een FamilieNetwerkBeraad of een Eigen kracht-conferentie toe.

2. SAVE (Samen werken aan Veiligheid)

Ontwikkeld door BJZ Utrecht samen met WSG en Raad voor de Kinderbescherming

Kern

In SAVE is er sprake van brede en integrale jeugdbescherming van Gecertificeerde Instellingen (Bureau Jeugdzorg, waaronder het AMK, William Schrikker Groep etc.) en de Raad voor de Kinderbescherming Midden-Nederland met integratie van het AM(H)K. De onafhankelijkheid van het onderzoek van de Raad is daarbij geborgd.

SAVE werkt gebiedsgericht aanvullend aan lokale teams als 'specialist ongevraagde jeugdzorg' in vrijwillig kader (drang) en gedwongen kader. De professionals van SAVE voegen tijdelijk in, indien en zolang de ontwikkeling en/of de (fysieke) veiligheid van het kind in het geding is én de inzet van het netwerk en de vrijwillige hulp niet (meer) toereikend is. Dit kan ook gebeuren indien hulp tot onvoldoende resultaat leidt of zolang ouders noodzakelijke hulp niet aanvaarden.

Inhoudelijk is SAVE van start gegaan met VERVE, de in Overijssel ontwikkelde werkwijze, als basis. Vervolgens is SAVE in 2013 en 2014 in de provincie Utrecht in de praktijk doorontwikkeld.

In SAVE is de inhoudelijke werkwijze verder uitontwikkeld en beschreven door de SAVE-partners met Van Montfoort. Bij de ontwikkeling en invoering van SAVE ondersteunt de Eigen Kracht Centrale de SAVE-partners.

De doorontwikkeling richt zich daarnaast vooral op de samenwerking met lokale teams (buurt- en wijkteams en CJG) en is samen met die teams vormgegeven.

De Gecertificeerde Instellingen in SAVE kennen slechts twee functies: de functie in het Meld- en Crisispunt (per 01-01-2015 het AMHK) en de functie medewerker SAVE-team. De SAVE-teams zijn interdisciplinair gebiedsgericht ingericht.

---

⁸ Zowel de werkwijze VERVE als de opzet van de leerbijeenkomsten zijn door de Hogeschool van Leiden en de Vrije Universiteit in (opensource)documenten vastgelegd.

Medewerkers SAVE-team ontwikkelen zich tot allrounders; dit maakt het mogelijk dat gezinnen zoveel mogelijk dezelfde medewerker houden, ongeacht de werksoort die nodig is. De medewerkers van het Meld- en Crisispunt en de teams werken integraal samen.

Samenwerken met kind, ouders en eigen netwerk

De aanpak is wat betreft samenwerking met kind, ouders en eigen netwerk gelijk aan de aanpak in VERVE.

Samenwerken in de keten

Onderscheidend ten opzichte van de bestaande werkwijze bij Bureau Jeugdzorg en de werkwijze in VERVE is de wijze waarop SAVE-professionals samenwerken met de lokale teams. Uitgangspunt in SAVE is dat de lokale teams de constante factor zijn. De logistieke vorm van de samenwerking kan per lokaal team of per gezin verschillen.

Dwang wordt voorkomen door vroegtijdig consult te bieden aan het lokale team als er veiligheidsissues spelen. Effectief daarbij is het participerende consult. Een professional van SAVE gaat dan daadwerkelijk mee naar het gezin en coacht de lokale collega zodanig dat deze zelf verder kan. Pas als dat niet genoeg is, voegt SAVE oplossingsgericht in als nieuwe partner in het bestaande gezinsplan. SAVE wordt dan tijdelijk een onderdeel van de hulp die rond het gezin wordt geboden. Ook op die manier wordt dwang voorkomen. En andersom: als bij SAVE een beschikking van de rechter binnenkomt om een maatregel uit te voeren, dan wordt de lokale zorg daar zo spoedig mogelijk bij betrokken. SAVE stelt duidelijke voorwaarden (bodemeisen/minimale eisen) om de veiligheid van het kind te waarborgen en om criminaliteit te voorkomen. Daarmee bepaalt SAVE het 'wat'. SAVE werkt oplossingsgericht. Het 'hoe' wordt zoveel mogelijk aan de gezinsleden overgelaten. De lokale zorg kan het gezin daarbij ondersteunen. Samen met professionals uit de lokale zorg activeren SAVE-werkers de gezinsleden en hun sociale netwerk in het nemen van regie en verantwoordelijkheid. Zo ontstaat er een gezinsplan dat duurzaam is, omdat het de eigen kracht centraal stelt en omdat er een netwerk is dat blijft als de professionals stoppen.

Mocht een maatregel toch noodzakelijk zijn om veranderingen te bewerkstelligen in het gezin (dwang), dan kan dezelfde SAVE-werker in het gezin blijven (tenzij dit niet effectief is vanuit het veiligheids-en cliëntperspectief). De SAVE-werker kan, na het opheffen van een maatregel, tevens (tijdelijk) betrokken blijven om de voortgang te volgen.

Rol wijkteams

Een medewerker van het lokale wijkteam is de centrale contactpersoon voor de gezinsleden, als een gezin zorg nodig heeft. Als gespecialiseerde zorg nodig is, wordt die zorg tijdelijk aan het lokale team toegevoegd. Vanuit het lokale team kan ook hulp en ondersteuning op outreachende manier geboden worden, maar dit stopt indien betrokkenen niet bereid zijn hulp te aanvaarden. Als SAVE invoegt en een plan is op- of bijgesteld op basis de voorwaarden die SAVE heeft gesteld, monitort SAVE de realisatie van de voorwaarden. Zodra de situatie voldoende veilig is of de criminele carrière voldoende is gekeerd en het gezin, netwerk en lokale zorg het weer alleen afkunnen, treedt SAVE terug.

Inzet SAVE-team

Als de inzet van het netwerk en de vrijwillige hulp niet (meer) toereikend is, of tot onvoldoende resultaat leidt of gezinsleden noodzakelijke hulp niet aanvaarden, dan schakelt het lokale wijkteam het SAVE-team in. Lokale teams melden dit in de regel bij de bureaudienst van hun eigen SAVE-team. Het Meld- en Crisispunt wordt door het lokale team alleen benut voor anonieme meldingen en meldingen buiten kantoortijden. Burgers en organisaties – zoals ziekenhuizen, politie, GGZ, verslavingszorg – kunnen centraal bij het Meld- en Crisispunt terecht voor melding en/of advies.

Dit Meld- en Crispunt (MCP) (van Bureau Jeugdzorg Utrecht) zal geïntegreerd worden met het AMHK.

Ontwikkelde methoden en technieken

Voor SAVE is een Handleiding SAVE ontwikkeld. Momenteel wordt gewerkt aan een doorontwikkeling van handleidingen en methodieken van de verschillende werksoorten (reclassering, jeugdbescherming, vrijwillig kader, AMK etc.) gericht op aansluiting op SAVE. Er is een rapportageformat ontwikkeld en een veiligheidschecklist. Ook is er om een lerende praktijk te vestigen een methodiek ontwikkeld voor de methodische leerbijeenkomsten die structureel deel uitmaken van de praktijk van SAVE. Verder is er sprake van continu onderzoek.

3. Integrale jeugdbescherming

Ontwikkeld door BJZ Stadsregio Rotterdam

Kern

Vanaf 2009 is door de Stadsregio Rotterdam geïnvesteerd in een ketenaanpak onder naam Beter Beschermd Plus, die zich richt op de fase vóór een jeugdbeschermingsmaatregel, de zogenaamde drangfase (niet-vrijwillige bemoeienis, erop gericht een OTS te voorkomen). De aanpak start nadat een verzoek tot onderzoek is gedaan bij de Raad voor de Kinderbescherming. In deze aanpak wordt gedurende het raadsonderzoek door de keten samengewerkt aan de hand van één gezamenlijk plan van aanpak, dat samen met de betrokken professionals en het gezin wordt opgesteld. Kern van de aanpak is dat direct vanaf de start van het raadsonderzoek wordt begonnen met het inzetten van hulpverlening en dat de casusregisseur van Bureau Jeugdzorg, de zorgaanbieder en de Raad voor de Kinderbescherming werken vanuit 1Gezin1Plan. Het gezin heeft vanuit Bureau Jeugdzorg altijd dezelfde contactpersoon, ook wanneer een ondertoezichtstelling wordt uitgesproken of er sprake is van een jeugdreclasseringsmaatregel.

Deze aanpak is in 2012 in samenspraak met de gemeente Rotterdam doorontwikkeld. Er vindt nu overleg plaats onder voorzitterschap van de gemeente op het Jeugdbeschermingsplein.⁹ Bij een melding bij het Jeugdbeschermingsplein bestaat naast drang met raadsonderzoek nu ook de optie dat alleen drang wordt ingezet, of dat wordt besloten dat met een andere aanpak een vrijwillig traject voldoende kan zijn. In het overleg wordt door de gemeente bepaald wie de casusregie op zich neemt.¹⁰

Samenwerken met kind, ouders en eigen netwerk

Vanaf het moment dat in het wijkteam is geconcludeerd dat vrijwillige hulpverlening niet toereikend is of niet (snel genoeg) lukt, wordt een melding gedaan bij het Jeugdbeschermingsplein. Hier wordt besloten welk traject wordt ingezet en wie de casusregie gaat doen. Ook wordt verkend welke partijen onderdeel uitmaken van het jeugdbeschermingsteam.

Door het jeugdbeschermingsteam worden – in principe gezamenlijk met de ouders – doelen geformuleerd die kunnen doorlopen tot in de OTS-fase. Op basis van deze doelen wordt ook direct de hulpverlening door de zorgaanbieder ingezet. Naast het gezin wordt ook het netwerk van het gezin vanaf het begin zoveel mogelijk betrokken.

---

⁹ Het Jeugdbeschermingsplein is een netwerkconstructie waarbij AMK, Bureau Jeugdzorg, CJG, Gemeente Rotterdam, MEE, Raad voor de Kinderbescherming als vaste deelnemers aangesloten zijn.

¹⁰ In 2013 is op het Jeugdbeschermingsplein aanvang gemaakt met het in de drangfase benutten van de ervaring en werkwijze van de jeugdreclassering bij schoolverzuimzaken, dus nog voordat justitie erbij betrokken wordt, waardoor eerder effectief ingegrepen kan worden.

De snelle inzet van hulpverlening zorgt ervoor dat er – tijdens het raadsonderzoek of de drangfase – beter zicht komt op hoe het er thuis aan toe gaat en welke verandering mogelijk en wenselijk is, voordat tot een verzoek tot een meer zwaarwegende maatregel (OTS) wordt besloten. Het feit dat ouders tijdens het raadsonderzoek ook ondersteuning (zorgaanbod) aangeboden krijgen, mobiliseert hen om actief mee te werken.

In de aanpak wordt aan cliënt en het netwerk duidelijk gemaakt dat zij de verantwoordelijkheid hebben om de beoogde verandering te realiseren en de regie weer geheel terug te pakken. De ouders voelen hun verantwoordelijkheid en ervaren de mogelijkheid tot participatie. Door het kind centraal te stellen, het netwerk erbij te betrekken, samen doelen te stellen en in actie te komen wordt er voor gezorgd dat de focus ligt op wat moet veranderen, namelijk dat het kind veilig is en de ontwikkelingsbedreiging is afgenomen.

Samenwerken met het professionele netwerk rondom het gezin

Kenmerkend voor de aanpak casusregie Bescherming is de start met een melding van zorgen. Dit gebeurt of in een casusoverleg Bescherming of op het Jeugdbeschermingsplein (onder regie van de gemeente). In het beschermingsoverleg wordt door Bureau Jeugdzorg, AMK, CJG, Gemeente Rotterdam, MEE, Raad voor de Kinderbescherming verkend wat de gewenste aanpak is. Er wordt een beslissing genomen of een drangaanpak ingezet wordt en er wordt besloten of deze wel of niet wordt gecombineerd met het starten van een Raadsonderzoek. Ook wordt gekeken welke instellingen bij het gezin betrokken zijn en wie de casusregie gaat voeren.

De casusregisseur Bescherming, raadsonderzoeker en zorgaanbieder werken vervolgens als team samen met de cliënt om de gesignaleerde veiligheids- en/of ontwikkelingsbedreiging te laten afnemen. Het traject start met een huisbezoek, waarna kort daarna een teamtafel volgt, waar wordt gezorgd voor goede samenwerking en afstemming tussen de professionals vanuit de verschillende organisaties, samen met het gezin. Op deze manier wordt een gezamenlijk plan van aanpak opgesteld door betrokken instellingen en het netwerk.

De samenwerking tussen de ketenpartners is zodanig dat het voor de ouders en het kind duidelijk is wie wat doet en eenduidig wordt gesproken over wat moet gebeuren.

Ontwikkelde methoden en technieken

Effectief in de aanpak blijkt de snelheid waarmee wordt gestart met het bieden van hulpverlening. Het snel bieden van hulp draagt bij aan het duidelijk maken aan de ouders en het netwerk dat nu verandering moet komen, maar ook dat zij hierbij de nodige ondersteuning ondervinden. Door het centraal stellen van het kind en het betrekken van het netwerk zijn ouders eerder bereid te veranderen. De casusregisseur Bescherming werkt in deze drangfase met het gezin volgens een gestructureerd analysemodel. Dit zijn de Methodische Leerbijeenkomsten (MLB), waar aan de hand van de zogenaamde vier vensters besproken wordt of er sprake is van een 'goed genoeg'-situatie, en zo niet, wat er nodig is om dit wel te bereiken.

4. DoorOntwikkeling Delta

Ontwikkeld door William Schrikker Groep (WSG)

Kern

De WSG heeft de bestaande Deltamethode voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling doorontwikkeld om de kwaliteit van jeugdbescherming bij ouders en kinderen met een beperking te verbeteren en de effectiviteit te laten toenemen.

Pijlers in de ontwikkelde aanpak zijn partnerschap en veiligheid:

- het investeren in een goede samenwerkingsrelatie met ouders, kinderen en netwerk is cruciaal voor het realiseren van duurzame veiligheid voor kinderen;
- de beoordeling van risico's en veiligheid, in samenhang met de steun van het familienetwerk en de kennis van professionals is een constructief proces dat gericht is op het gezamenlijk bouwen aan oplossingen.

DoorOntwikkeling Delta biedt concrete handvatten om dit te realiseren bij gezinnen waarin sprake is van een beperking. Een beperking gaat niet over. Om hulp in het gedwongen kader voor deze kwetsbare groep te voorkomen of zo kort als nodig te laten zijn, is geïnvesteerd in een goede samenwerking met het stut- en steunzorgaanbod in het vrijwillig kader. DoorOntwikkeling Delta is geïnspireerd op Signs of Safety en het werken met de eigen kracht van gezinnen. Het is ontwikkeld ten behoeve van die gezinnen waar al sprake is van een maatregel. Inmiddels wordt deze benadering ook ontwikkeld en ingezet in jeugdreclasseringszaken en start deze benadering al in de drangfase (voor de maatregel en met als focus deze ook blijvend te voorkomen).

Samenwerking met kind, ouders en eigen netwerk

DoorOntwikkeling Delta is gebaseerd op de door Andrew Turnell in Australië ontwikkelde benadering Signs of Safety (SoS), waarin samenwerking met ouders en gezinssysteem centraal staat.

Er wordt bij de werkhouding van de professionals uitgegaan van:

- een werkrelatie met gezin en netwerk, gebaseerd op partnerschap;
- reflectie op basis van praktijkervaringen (met erkenning van het feit dat je het ook mis kunt hebben);
- doen wat werkt voor gezin en werkers.¹¹

Om met het gezinssysteem samen te werken, worden netwerkconferenties georganiseerd; niet eenmalig, maar met follow-ups.

Specifieke doelgroep

De aanpak is ontwikkeld ten behoeve van de doelgroep van de WSG, ouders en kinderen met een beperking. De aanpak biedt handvatten voor wat werkt om de werkrelatie tot stand te brengen met deze specifieke doelgroep¹². De benadering is ook zeer geschikt voor het werken met gezinnen zonder een beperking.

Rol van het kind

In de doorontwikkeling heeft het kind een centrale plaats. Het kind leeft in de opvoedsituatie en maakt daarin de zorgelijke situaties mee. Het is belangrijk dat met het kind gesproken wordt en dat het van ouders en professionals een eenduidige uitleg krijgt. Het proces van het Woord- en Beeldverhaal is hierbij een krachtig hulpmiddel. De kijk van het kind wordt in het proces betrokken, onder andere door het gebruik van de 'tekening van de drie huizen'. Het starten met het bespreken van de situatie met het kind is van belang voor het kunnen verwerken van wat er speelt.

Samenwerking in de keten

Samenwerking met de keten is een randvoorwaarde bij deze aanpak. Er wordt gewerkt met een integraal hulpaanbod (1Gezin1Plan). Als de keten niet samenwerkt, zie je niet wat op alle velden speelt, en dat is risicovol. Het familiegroepsplan wordt ook gemaakt met ouders, het sociale netwerk en de betrokken hulpverleningsinstanties. Iedereen draagt bij aan de analyse en afgesproken doelen en hoe en wanneer deze worden opgepakt. Belangrijke gesprekken vinden niet plaats zonder de aanwezigheid van de ouders. De jeugdbeschermer ondersteunt de cliënt bij zaken op alle leefdomeinen (bijvoorbeeld ook bij de aanvraag van huursubsidie). Alle betrokken instanties

¹¹ Zie: William Schrikker Groep *Er zijn als het moet - Visie WSG*. (6 september 2013)

¹² Zie: William Schrikker Groep *Partnerschap en Veiligheid: Pijlers van Jeugdbescherming in Veiligheid*. (24 maart 2014)

hanteren het familiegroepsplan als werkdocument. Waar nodig, maakt een hulpverleningsinstantie bij een afgesproken doel een eigen 'uitvoeringsplan'.

In het project is succesvol samengewerkt met stut- en steunzorgaanbod in het vrijwillig kader. Hierdoor kan de OTS-duur worden teruggedrongen.

Ontwikkelde methoden en technieken¹³

De doorontwikkelde benadering is handzaam en compact beschreven in de Praktijkgids Jeugdbescherming in Samenwerking. Belangrijke pijlers in DoorOntwikkeling Delta voor het versterken van de veiligheid zijn:

- Dat gezamenlijk wordt gewerkt aan het proces tussen de 'boekensteunen'. Aan de ene kant: wat is het allerergste wat hier kan gebeuren als er niets verandert (op basis van feiten, schade, zorgelijke gedrag), aan de andere kant: wat willen we daadwerkelijk zien, welke feiten en welk gedrag moet zichtbaar veranderen, wil het weer veilig zijn. De 'boekensteunen' geven de legitimatie om er te moeten zijn als jeugdzorgwerker en maken duidelijk wat er moet gebeuren om de begeleiding te kunnen beëindigen.
- Dat er in de gesprekken met de ouders, kinderen en netwerk met elkaar wordt gewerkt aan het familiegroepsplan aan de hand van drie kolommen (wat gaat goed; wat zijn de zorgen; wat moet er gebeuren). Het is belangrijk dat ouders eigenaar zijn van de problemen en de oplossingen. Spreken en uitleggen in begrijpelijke taal en de eigen taal van het gezin is van grote waarde.
- Diverse hulpmiddelen vanuit Signs of Safety waar gebruik van wordt gemaakt, zoals 'drie huizen', veiligheidscirkels en woord- en beeldverhaal, die worden ingezet om uitleg te geven aan het kind over de situatie. Dit helpt ook om ervoor te zorgen dat iedereen hetzelfde verhaal vertelt (ouders, pleegouders, netwerk, enz.). Belangrijk hierbij is wel dat ouders en professional eerst samenwerken aan en het eens worden over dit woord- en beeldverhaal, voor het met het kind wordt besproken. Een verhaal beschrijven zorgt ook voor begrip en acceptatie bij ouders en kind over de situatie.

5. Generiek Gezinsgericht Werken

Ontwikkeld door Jeugdbescherming Regio Amsterdam

Kern

Amsterdam heeft onder de naam Generiek Gezinsgericht Werken (GGW), vanaf 2009 een nieuwe gecombineerde aanpak ontwikkeld voor zowel jeugdbescherming, jeugdreclassering als jeugdhulpverlening volgens het principe één gezin, één plan, één medewerker.¹⁴ De aanpak wordt in de hele organisatie uitgevoerd en is gecertificeerd.

De aanpak richt zich op de doelgroep 'gezinnen die niet willen of niet kunnen zorgen voor de veiligheid van hun kinderen'. In de aanpak wordt het hele gezinssysteem betrokken en het (familie)netwerk.

De basiskenmerken van GGW zijn gebaseerd op de principes van 'waardewerk' en de methodiek Functional Family Parole Service¹⁵ (FFPS). Bij 'waardewerk' gaat het om systematisch kijken naar de waarde van elke activiteit in zijn primaire werkproces, het gezin bepaalt waar het om gaat. In iedere zaak wordt gebruikgemaakt van de eigen kracht van het gezin en zijn netwerk. Waar mogelijk wordt een FamilieNetwerkBeraad ingezet (Eigen Kracht-conferentie). Indien op andere leefgebieden inzet

¹³ Zie: *Praktijkgids Jeugdbescherming*. In: *Samenwerking*, WSG, april 2014.

¹⁴ De aanpak wordt in de hele organisatie toegepast bij 4200 gezinnen met 12.000 kinderen in de Stadsregio Amsterdam (1,4 miljoen inwoners) en uitgevoerd bij de gezinnen thuis. Jeugdbescherming heeft haar achttien locaties teruggebracht naar één hoofdkantoor en alle medewerkers van mobiele werkplekken voorzien (laptop, smartphone en papierloze werkomgeving).

¹⁵ James F. Alexander, PhD, Holly Barrett Waldron, PhD, Michael S. Robbins, PhD, and Andrea A. Neeb, MS, LMHC *Functional Family Therapy for Adolescent Behavior Problems*. ISBN: 978-1-4338-1294-1 (2013)

De methodiek Functional Family Parole Services (FFPS) is oorspronkelijk in de Verenigde Staten ontwikkeld voor de jeugdreclassering ten behoeve van gezinnen met zeer problematische achtergronden en patronen (verslaving, ernstige criminaliteit, lage intelligentie, huiselijk geweld, misbruik).

van specialistische zorg nodig is (wonen, schulden ...) wordt hierbij zo nodig direct het wijkteam betrokken. Als de noodzakelijke interventie of behandeling niet beschikbaar is wordt snel geëscaleerd (dit is een taak van het management).

Er wordt gewerkt met gezinsmanagers op basis van een gezinstarief. In de huidige afspraken met de gemeente Amsterdam is het gezinstarief € 8.650,= per jaar, onafhankelijk van het aantal kinderen in het gezin.¹⁶

Samenwerking met kind, ouders en eigen netwerk

Zolang ouders willen en kunnen meewerken aan de veiligheid van de kinderen blijft de casuïstiek in de wijk. Lukt dit niet, omdat de aanpak stagneert of omdat de zorgen te groot worden, dan draagt het voorliggend veld (wijkteam) het gezin over aan Jeugdbescherming Regio Amsterdam. Er komt een gezinsmanager die zich richt op het hele gezin en als regievoerder aan de slag gaat.

Er wordt met één gezinsmanager gewerkt, onafhankelijk van het mandaat (is er wel of niet sprake van een maatregel). Als een maatregel nodig blijkt, dan blijft dezelfde gezinsmanager de gesprekken met het gezin voeren. Hierdoor is een duidelijke continue aanpak waarbij alle problemen die in een gezin spelen geïntegreerd worden aangepakt. Alleen als de relatie verstoord is, pakt een andere gezinsmanager het over of wordt (tijdelijk) een tweede gezinsmanager ingezet (bijvoorbeeld bij bepaalde vechtscheidingen). Als de problematiek beter door de WSG kan worden begeleid, wordt het gezin daar besproken en zo nodig warm naar hen overgedragen.

Het kind is zo continu in beeld, er is sprake van één plan voor het gezin en één contactpersoon voor het gezin en netwerkpartners.

De gezinsmanager gaat naar het gezin toe en zorgt - na een verkenning - ervoor dat het gezin inclusief alle partijen die bij een gezin betrokken zijn, met elkaar om tafel gaan. Met elkaar wordt verkend wat nodig is en waar de risico's zitten. Analyse en plan worden samen met het gezin gemaakt en in de taal van het gezin opgeschreven, soms tikt een van de gezinsleden zelf op de laptop van de gezinsmanager. Er wordt niet meer óver het gezin gepraat, maar altijd mét het gezin. Belangrijk is de relationele focus, waarbij elk 'vonkje' dat de gezinsmanager signaleert wordt gebruikt om mensen positief in beweging te krijgen. De gezinsmanager stelt zich respectvol en dus in principe aanvullend op. Doelstelling is om te komen tot een (gezamenlijk ontwikkeld) plan, gericht op duurzame oplossingen.

De GGW-aanpak start met positioneren: elk traject met een gezin start met de uitleg waarom je in het gezin komt; vervolgens zorgt de gezinsmanager ervoor dat het kind veilig genoeg is. Daarna wordt met de gezinsleden onderzocht wat hun krachten zijn en wat zij zelf kunnen.

Rol van het kind

Het kind staat altijd centraal, vanuit het standpunt dat het veilig moet zijn en blijven. Er wordt gestart met gesprekken met het hele gezin (inclusief de kinderen). Het is belangrijk eerst een beeld te krijgen van het hele gezinssysteem, inclusief alle jongeren en volwassenen die veel over de vloer komen en dus kunnen beïnvloeden of beïnvloed worden. Het systeem waarmee wordt gewerkt is meestal groter dan alleen het kerngezin. Door naar alle relationele patronen en interactie te kijken ontstaat een beeld van de veiligheid en onderliggende oorzaken. Dit is de basis om tot een passende oplossing te komen die effectief is (gezinsplan).

Samenwerking met het netwerk

In de aanpak is de samenwerking met het netwerk van de cliënt een randvoorwaarde. Alle gezinnen wordt de mogelijkheid geboden om een netwerkberaad uit te voeren met behulp van een Eigen Kracht-conferentie.

---

¹⁶ Eén gezinsmanager ondersteunt gemiddeld 14 gezinnen. De aanpak staat beschreven op ggwiki.wikispaces.com, een ondersteunende Wikipedia voor de gezinsmanagers, waar ook ervaringen van medewerkers zijn terug te vinden.

Samenwerking in de keten

Naast het eigen netwerk van het gezin is een voorwaarde dat de bij het gezin betrokken professionals aanwezig zijn bij de evaluatie en bijstelling van het, met het gezin, opgestelde gezinsplan (uitvoerdersoverleg). Er wordt intensief samengewerkt met de gemeente (wijkteams) én met de strafrechtketen, waar dat nodig is (veiligheidshuis).

Als hulp nodig is van een gemeentelijke dienst, haalt de gezinsmanager zo nodig het wijkteam erbij, en daaruit de juiste specialist. Als de regie weer aan het gezin en het eigen netwerk kan worden teruggegeven, vindt er warme overdracht (persoonlijk) plaats naar het wijkteam, waarbij ook de informatie over het gezin wordt overgedragen, zodat ook daar continuïteit in is.

Ontwikkelde methoden en technieken

De belangrijkste methodiek die de gezinsmanagers toepassen is FFPS. Deze methodiek is 'evidence based' en Jeugdbescherming heeft hiervoor licenties. De methodiek wordt toegepast vanuit de kernprincipes van GGW.

Dit zijn:

- maatwerk (het gezin bepaalt waar het om gaat);
- doe alleen het waardewerk;
- één gezin, één plan, één gezinsmanager;
- continue doorstroming;
- 100% schone overdracht;
- deskundigheid op de juiste tijd en plaats;
- werken als één team.

Samengevat noemt men dit het 'waardewerk': al het werk dat niet aan deze principes voldoet wordt terzijde geschoven. In overleg en rapportages die overeind zijn gebleven wanneer deze principes strikt worden gehanteerd, is alle activiteit gericht op de cliënt of de persoonlijke ontwikkeling van de medewerker om de waarde te (kunnen blijven) leveren. Medewerkers hebben dit zelf bepaald en ervaren dus veel ruimte om precies dat te doen wat nodig is om het gezin te helpen.

GGW-FFPS is gericht op het vinden van de onderliggende (relationele) patronen in het gezinssysteem die de onveiligheid van de kinderen veroorzaken of in stand houden. Vervolgens wordt samen met het gezin onderzocht hoe deze patronen blijvend kunnen worden doorbroken. De gezinsmanager brengt tijdens de wekelijkse multidisciplinaire casuïstiekbespreking de eventueel noodzakelijke interventie(s) en behandeling in en toetst aan zijn collega's, de gedragsdeskundige en de teammanager of zijn inzichten juist en effectief zijn. Hier worden de besluiten van de gezinsmanager bekrachtigd en ook de gemaakte vorderingen én eventuele stagnaties besproken. De gezinsmanager maakt het effect van zijn gedrag op het gezinssysteem zichtbaar aan de hand van case-notes. De supervisor geeft hierop samen met het multidisciplinaire basisteam feedback. Zo ontwikkelt de gezinsmanager de gereedschapskist. Het is een continu proces dat hem ondersteunt om met de juiste blik (vanuit relationele focus) naar het gezin te kijken met behulp van FFPS. Als de begeleiding aanslaat en de veiligheid voldoende is geborgd zodat het gezin zelf verder kan, maakt de gezinsmanager met het gezin een borgingsplan om terugval te voorkomen.

GGW-FFPS is een doorontwikkeling van de 1Gezin1Plan1Regisseur-aanpak die in Amsterdam is ontwikkeld rond multiprobleemgezinnen, van de Deltamethode én de jeugdreclasseringsmethodiek. De visie is dat je het systeem moet veranderen om de mensen te veranderen; in de praktijk helpt dat zowel voor gezin als gezinswerkers. Daarom is het van belang de oorzaken te onderzoeken en te kennen, alvorens oplossingen in te zetten.

In de aanpak zijn duidelijke afspraken gemaakt met netwerkpartners dat snel (binnen veertien dagen) wordt geëscaleerd via management en directie, met als doel hulp alsnog te realiseren.

6. Beschermen & Versterken en “In eigen hand”

Ontwikkeld door BJZ Noord-Holland

Kern

Noord-Holland heeft Beschermen & Versterken ontwikkeld. Beschermen & Versterken is een integrale en oplossingsgerichte aanpak waarbij de veiligheid van het kind centraal staat. Door de eigen kracht van het gezin en zijn netwerk te benutten en te vergroten, wordt het beroep op langdurige en/of gespecialiseerde jeugdzorg teruggedrongen en een deel van de begeleiding in het gedwongen kader voorkomen. Deze aanpak wordt uitgevoerd door jeugd- & gezinsbeschermers met als focus de veiligheid van het kind, het voorkomen van delinquent gedrag van de jeugdige en het versterken van het gezin.

De jeugd- & gezinsbeschermer doet dat wat nodig is en streeft ernaar de hulpverleningsverantwoordelijkheid zo kort mogelijk op zich te nemen. De aanpak van de jeugd- & gezinsbeschermer houdt altijd in:

- in kaart brengen van de (on)veiligheid en op zo kort mogelijke termijn zorg dragen voor een veilige situatie voor het kind;
- werken volgens drie fasen: bepalen wat nodig is, doen wat nodig is en borgen wat nodig blijft;
- met het gezin zorg dragen voor het formuleren van de doelen en resultaten in een gezinsplan; dit gezinsplan is een werkdocument en dat gedurende het traject actueel wordt gehouden (plan op tafel);
- benutten en versterken van de eigen kracht van het gezin zodat het gezin, samen met zijn netwerk, zelf de problemen kan oplossen;
- doen wat nodig is, met het oog op de gestelde doelen, en zo nodig aanvullende (specialistische) hulpverlening op gang brengen en de regie afstemmen met alle betrokken hulpverleners.

Dit zorgt voor een uniforme benadering van cliënten, zowel binnen het vrijwillig kader als bij de uitvoering van jeugdbeschermings- en jeugdreclasseringsmaatregelen.

Samenwerking in de keten

De aanpak Beschermen & Versterken is gebaseerd op de visie 'doen wat nodig is' en niet 'overdoen wat al gedaan is'. Dus als bijvoorbeeld door een CJG al veel gedaan is, stap je anders in en gaan de jeugd- & gezinsbeschermers daarop door (maatwerk). Jeugd- & gezinsbeschermers werken vanuit gebiedsgebonden teams en sluiten zo optimaal aan bij het lokale veld.

Ontwikkelde methoden en technieken

Binnen Beschermen & Versterken vormen het Deltahandboek, het handboek Jeugdreclassering en het handboek Voogdij de erkende basismethodieken. Deze zijn aangevuld met Signs of Safety, Sociale Netwerkstrategieën en de uitgangspunten van 1Gezin1Plan. Beschermen & Versterken vraagt flexibiliteit en veel kennis van de jeugd- & gezinsbeschermers. Om integraal te werken is het van belang te weten wat (wanneer) werkt. Uitgangspunt voor een succesvolle methodische verandering is een goede beheersing van de basismethodieken waaronder Delta. Binnen het Vliegwielproject “In eigen hand” is individuele begeleiding van professionals gerealiseerd om de bekwaamheid om Deltahulpmiddelen in te zetten te verhogen. Het project “In eigen hand” heeft er voor gezorgd dat de verschillende Deltahulpmiddelen vaker en effectiever zijn ingezet.

7. KANZ

Ontwikkeld door BIZ Noord-Brabant

Kern

KANZ is een aanpak voor een specifieke doelgroep: multiprobleem 'laatste kans'-gezinnen die de aansluiting met de samenleving dreigen te verliezen; ze geven overlast en zijn overbelast.

Kenmerkend voor de gezinnen is een combinatie van huurachterstand, overlast in de buurt, schulden, contact met de politie en problemen met kinderen. Het voorliggend veld weet geen oplossing meer.

De aanpak draagt eraan bij dat ouders en jeugdigen weer gaan beseffen wat hun verantwoordelijkheid is. De aanpak wordt ingezet in de thuissituatie en probeert een zo normaal mogelijke manier van opgroeien te realiseren; er wordt ingezet op een eindresultaat waarin in ieder geval helder is in hoeverre de burger weer zelfredzaam is (samen met zijn netwerk).

De aanpak biedt hiermee handvatten om te kijken hoe en in hoeverre het gezin de aansluiting op de samenleving weer oppakt, het gezin weer 'meedoet' en een OTS en UHP kan worden voorkomen.

De aanpak grijpt in op de fase vóór de OTS, waar wel is beoordeeld dat drang (beschermingsregie door een professional) nodig is. Door deze aanpak wordt geprobeerd een machtiging uithuisplaatsing (en dus ook een ondertoezichtstelling) te voorkomen. De professional stuurt, versterkt en ondersteunt. De aanpak is ontwikkeld voor de specifieke doelgroep multiprobleem 'laatste kans'-gezinnen.

Samenwerken met kind, ouders en eigen netwerk

Kenmerk voor de werkwijze KANZ is dat er in het multiprobleemgezin wordt gewerkt met één vaste professional die bij de mensen thuis met hen werkt en in principe 24/7 beschikbaar is, oftewel niet alleen binnen kantoortijden met het gezin werkt. Interventies die zijn gericht op het gezinssysteem gebeuren vooral 's avonds. De professional is altijd (mobiel) bereikbaar om te beoordelen wie of wat er op een bepaald moment nodig is (bijvoorbeeld als spanningen 's avonds oplopen, dan gaat hij/zij er zelf heen of regelt iemand). Er wordt zeer intensief samengewerkt met het gezin.

De professional richt zich op het hele gezin en alle problematiek die in het gezin speelt. De aanpak start in vrijwillig kader (indien een maatregel wordt overwogen). Als de relatie tussen de KANZ-medewerker en het gezin het toelaat en er voldoende perspectieven zijn om aan de terugkeer naar huis te werken, zal de KANZ-medewerker ook de maatregel kunnen uitvoeren. Er zal maatwerk geleverd worden. Het kan ook zijn dat een andere medewerker komt die de maatregel uitvoert of dat het samen met een KANZ-medewerker gebeurt.

Als de zeer intensieve aanpak niet meer noodzakelijk is, maar het gezin nog wel ondersteuning/hulp nodig heeft die niet in het eigen netwerk van het gezin voorhanden is, vindt overdracht plaats naar het wijkteam.

De professional staat naast het gezin, neemt zeker bij de start waar nodig zaken over, zorgt voor ordening in de problemen en pakt direct het meest urgente op.

Inzet netwerk

Het activeren van het eigen netwerk van het gezin is belangrijk en gebeurt door de inzet van een netwerkberaad. Via een netwerkberaad wordt gezorgd dat anderen het gezin gaan helpen en dat er begrip komt voor de situatie van de gezinsleden (inzicht dat er sprake is van een overbelaste situatie; door de inzet van een netwerkberaad is de omgeving meer bereid om hulp te bieden (bijvoorbeeld burens), en worden mensen uit hun isolement gehaald. Het netwerk dient wel aangevuld te blijven met een professional.

Rol van het kind

Vanaf een bepaalde leeftijd en indien emotioneel ertoe in staat (beoordeling professional, niet op leeftijd bepaald) zijn ook de kinderen bij het netwerkberaad aanwezig.

Samenwerking in de keten

De aanpak is gericht op handelen en ruimte voor de professional om te doen wat nodig is. De aanpak is domeinoverstijgend. Er wordt hulpverlening geboden op alle leefdomeinen waar dat nodig is: mee naar schuldhulpverlening en woningbouwcorporatie, mee naar gesprekken op school, zorgen dat de koelkast weer gevuld is, het huis leefbaar en ook naar buiten toe toonbaar maken, enz.

De KANZ-medewerker, regelt en regisseert aanvullende ondersteunende specialistische hulpverlening. De KANZ-medewerkers hebben gezinsoverstijgend overleg op relevante plaatsen in bijvoorbeeld een wijkoverleg en/of overleg in het veiligheidshuis. Waar blijkt dat KANZ onvoldoende toereikend is, zal de KANZ-medewerker het minderjarige kind of de minderjarige kinderen inbrengen binnen het beschermingsoverleg en vragen om een raadsonderzoek.

8. Vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag

Ontwikkeld door BJZ Limburg

Kern

Bij BJZ Limburg is gekeken naar een specifiek ontwikkelde (en inmiddels ook gevalideerde) vragenlijst (opgesteld in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam, Wim Slot). Deze vragenlijst focust op de verschillende facetten van de opvoeding.

De lijst is ontwikkeld ten behoeve van de ondersteuning in het gedwongen kader en is daar ook getest. Echter, uit de test bleek dat de lijst breed inzetbaar is, al vanaf zorgen over en bij de ondersteuning van de opvoeding, waarna hij vervolgens in alle eventuele vervolgfases gehanteerd kan blijven.

De opzet van de vragenlijst zorgt ervoor dat een compleet beeld ontstaat van wat er speelt en er duidelijkheid wordt geboden waarop in het (beschermings)plan moet worden gefocust. De vragenlijst is zo ontwikkeld dat deze gebruikt kan worden om mét de ouders in gesprek te gaan (in plaats van óver de ouders), met hen de aandachtspunten te benoemen, SMART-doelen te formuleren en zo gerichte interventies te kunnen starten. Zo ontstaat er een concreet plan.

De vragenlijst is opgebouwd uit 3 schalen:

1. responsiviteit; deze meet de mate van zorg, begeleiding, affectie en begrenzing van de ouder;
2. basisbehoefte; deze geeft een beeld van de fysieke zorg die de ouder geeft op het gebied van bijvoorbeeld eten, wassen en kleding;
3. tweede opvoedmilieu; deze geeft een beeld van de mate waarin de ouder zorgt dat het kind toegang krijgt tot het onderwijs en de medische zorg.

NB: voor de werkwijze die ten grondslag ligt aan de ondersteuning door BJZ Limburg (onder andere meervoudig specialisten, integrale teams) verwijzen wij naar het bureau.

Samenwerken met kind en ouders

De vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag is ontwikkeld om met de ouders in gesprek te gaan en hen te activeren. Aan de hand van de vragenlijst wordt *met* hen een plan gemaakt. In de vragenlijst staat de ondersteuning van het kind centraal.

De vragenlijst is een specifiek instrument om samen met de cliënt duidelijk te krijgen waar de zorgen zich op richten en wat nodig is om deze weg te nemen.

Specifiek instrument

De lijst werkt ondersteunend voor de professional en draagt bij aan veiligheid doordat de lijst:

- zorgt voor houvast;
- het denken structureert;
- zorgt voor het juiste gesprek met de cliënt (aandachtspunten blootlegt dan wel uitsluit dat de problemen op het gebied van de opvoeding liggen).

Bij vechtscheidingen liggen de vragen/aandachtspunten vaak op een ander vlak. Uit de vragenlijst komen in deze situaties vaak hoge scores. De aandachtspunten moeten hier op een andere wijze in kaart worden gebracht. Om het kind in deze situaties centraal te stellen is de methodiek 'Kind uit de strijd' ontwikkeld.

9. Verdiepingstrainingen Signs of Safety

Ontwikkeld door BJZ Drenthe

Kern

In Drenthe wordt al lange tijd geïnvesteerd in Signs of Safety (SoS). Bureau Jeugdzorg Drenthe is (een van) de eerste die deze methode in Nederland is gaan toepassen.¹⁷

Bij het toepassen van de methode blijkt dat bij de medewerkers die met SoS werken veel behoefte is aan training op een aantal specifieke terreinen die de basis vormen voor SoS, te weten:

- werken met het netwerk;
- duidelijk maken aan het gezin welk gedrag je eerst wilt zien voor je kan loslaten als professional;
- een plan maken met het gezin en het netwerk;
- het kind een stem geven in het traject.

Hier zijn verschillende trainingen op ontwikkeld. In de schets hieronder wordt in de kern weergegeven wat de aanpak in Drenthe inhoudt en vooral ingegaan op de specifieke trainingen die zijn ontwikkeld om de aanpak te ondersteunen.

Samenwerking met kind, ouders en eigen netwerk

Uitgangspunt van de aanpak Signs of Safety en van de training is dat de regie zoveel mogelijk ligt bij de cliënt. Hierbij geeft de professional aan wat nodig is om het veilig te laten zijn, c.q. wat de ondergrens is die bereikt moet worden. De professional legt de cliënt concreet uit welk gedrag hij wil zien om de zaak te kunnen afsluiten of los te kunnen laten. Er wordt een gezamenlijk plan gemaakt met de ouders en hun netwerk.

De ouders krijgen teruggekoppeld wat het effect is en hoe het kind reageert op hun betrokkenheid. Ouders hebben vaak het beeld dat kinderen de situatie niet door hebben. Wanneer zij het verhaal van het kind horen heeft dat grote impact op hen.

Ook is belangrijk om het netwerk van het gezin erbij te betrekken. Hierbij geldt dat dit netwerk vaak niet direct in beeld is en het gezin vaak eerst geholpen moet worden om zijn netwerk te bouwen. Het is de rol van de professional om daarbij ook een check te doen op de betrouwbaarheid van het netwerk.

---

¹⁷ Voor de ervaringen van BJZ Drenthe met SoS verwijzen wij naar de door BJZ Drenthe opgestelde rapportages en presentaties.

Belangrijk in de aanpak is om het kind een stem te geven in het traject en ervoor te zorgen dat het kind weet dat het geen schuld heeft, dat het weet wat er is gebeurd en wordt meegenomen in het proces.

In de SoS aanpak wordt geen scheiding aangebracht wie in het gezin werkt in de verschillende werkprocessen AMK, Toegang en jeugdbescherming. Er wordt vanaf de start van het traject (tijdens de raads melding) een jeugdbeschermer ingezet.

Belangrijk bij werken met SoS is dat medewerkers in hun kracht staan. Dit zorgt ervoor dat de aanpak SoS beter wordt toegepast en medewerkers weten hoe zij de cliënt kunnen 'empoweren'. De belangrijkste elementen waar een medewerker vaardig in moet zijn, betreffen:

- weten hoe je het netwerk van het gezin effectief inzet;
- weten hoe je een plan maakt samen met gezin en netwerk;
- leren hoe je het gewenst gedrag benoemt;
- leren hoe je het kind een centrale rol geeft in de aanpak.

Ontwikkelde instrumenten

Het bestudeerde project richtte zich op het ontwikkelen van een training om medewerkers in hun kracht te laten staan bij het werken met SoS, waardoor de aanpak SoS beter wordt toegepast en medewerkers weten hoe zij de cliënt kunnen 'empoweren'.

De training gaat in op de belangrijkste onderdelen waarbij een medewerker ondersteuning nodig blijkt te hebben, te weten: inzet netwerk gezin, plan maken met gezin en netwerk, benoemen van gewenst gedrag en het kind een centrale rol geven in de aanpak.

10. Brede Integrale Werkwijze

Ontwikkeld door BJZ Haaglanden/Zuid-Holland

Kern

De Brede Integrale Werkwijze die door BJZ Haaglanden/Zuid-Holland is ontwikkeld, biedt de basis voor de *allround* medewerkers waarmee deze Gecertificeerde Instelling gaat werken. Kern in de ontwikkelde werkwijze is de focus op veiligheid en het verminderen van het risico op recidive, een gedeelde verantwoordelijkheid, planmatig werken, oplossingsgericht werken vanuit vertrouwen, en intervisie en reflectie. Er wordt gewerkt volgens een gezins- en netwerkgerichte aanpak en betrokkenheid die zo kort als mogelijk en verantwoord is en die zo lang als nodig is.

De focus in de ontwikkelde aanpak is gericht op kennis, houding en gedrag van de professional. In de aanpak zijn medewerkers uit alle werksoorten met elkaar in één team gezet, met als doel dat zij van elkaar leren hoe zij vanuit hun achtergrond tegen de zorgen in een gezin aankijken, welke elementen zij het belangrijkste vinden om op in te grijpen en dat zij leren hoe ze voorkomen dat er langs elkaar heen wordt gewerkt.

Samenwerken met kind, ouders en eigen netwerk

Er wordt in deze aanpak altijd met het gezin erbij gesproken en er wordt zoveel mogelijk gestart met een netwerkberaad. Er wordt gestart met de vraag: "Wie vinden het belangrijk dat het goed gaat met dit kind?" Ouders zijn altijd bij het netwerkberaad aanwezig en ook voor hen belangrijke formele en informele personen. Tijdens deze netwerkbijeenkomsten worden met alle betrokkenen het plan, de doelen en de afspraken opgesteld. Er wordt vanaf het begin nauw met hen samengewerkt. Ook worden afspraken, doelen en plannen zorgvuldig op elkaar afgestemd.

De professional kiest de rol die mogelijk is en probeert aanvullend te zijn en daarbij de regie zoveel mogelijk bij het gezin te laten. Hierbij is er in de aanpak een kanteling gemaakt: van het oplossen

door de professional naar actie door de cliënt. De cliënt bepaalt bijvoorbeeld welke informatie uit het plan van aanpak naar welke hulpverlener mag; de cliënt heeft daarin de regie.

Het planmatig werken is belangrijk binnen de nieuwe werkwijze. Het planmatig werken en de invoering van het werken met een fysiek plan in het vrijwillig kader leveren de ervaring op dat de gedeelde verantwoordelijkheid zorgt voor reëlere afspraken en doelen. Omdat er ontschot gewerkt wordt met meerdere werksoorten in een team, is er ook meer kennis van de mogelijkheden van het werken in gedwongen of vrijwillig kader, waardoor medewerkers een zaak eerder terugleiden naar het vrijwillige kader. Medewerkers leren van elkaar welke aanpak met welk effect kan worden ingezet.

Samenwerking in de keten

Er wordt gestuurd op het voorkomen dat tussen de bij het gezin betrokken professionals uit de keten zaken langs elkaar heenlopen, waardoor de situatie verhardt. De betrokken professionals maken gebruik van een gemeenschappelijk hulpverleningsplan. Kern van dit plan is het zoeken naar krachten en eigen oplossingen van het gezin en zijn netwerk, die kunnen helpen de geconstateerde zorgen weg te nemen. Dit plan stellen kind, ouders en netwerk samen met de professionals op en ze stemmen het ook steeds af. Zo wordt voorkomen dat er allerlei hulpverlening tegelijk in het gezin rondloopt.

Bij het netwerkberaad zijn behalve het eigen netwerk van het gezin ook de professionals aanwezig.

Een belangrijk ijkmoment in bovengenoemde samenwerking is de Jeugdbeschermingstafel die is opgezet door de gemeente Den Haag. Is er sprake van een zeer onveilige situatie, dan wordt in dit beraad ook de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) uitgenodigd en vindt er direct een verzoek tot onderzoek aan de RvdK plaats. Bij dit overleg zitten het gezin, het eigen netwerk, de hulpverleners, Bureau Jeugdzorg (BJZ) en de RvdK aan tafel. Van BJZ is zowel de medewerker in vrijwillig kader aanwezig, als de beoogd gezinsvoogd. De professionals die deelnemen aan de Jeugdbeschermingstafel zijn ook betrokken bij de interne integrale methodische leerbijeenkomsten van BJZ. Op die manier wordt het samen leren en delen van kennis en expertise in zowel externe als interne samenwerking bevorderd en verbonden.

Ontwikkelde methoden en technieken

De basis van de Brede Integrale Werkwijze wordt gevormd door de Deltamethode en organisatiebrede training in de uitgangspunten van de benadering Veilig Thuis, gebaseerd op Signs of Safety.

In de aanpak vindt intensieve, gezamenlijke reflectie plaats op het methodisch handelen, volgens het 4-venster model van Bureau van Montfoort, waarin uitgevraagd wordt wie de *mensen* zijn, wat de *feiten* zijn, wat de *weging* is en wat de *volgende stappen* zijn.

11. Implementatie Signs of Safety bij Bureau Jeugdzorg Groningen zoals door middel van het project Invoorzorg

Kern

De Jeugdbescherming van Bureau Jeugdzorg Groningen heeft het afgelopen jaar geïnvesteerd in het werken volgens de Signs of Safety-benadering. Omdat de ouders en kinderen die cliënt zijn van de jeugdbescherming ook te maken hebben met andere afdelingen van Bureau Jeugdzorg, zijn deze ook getraind. Er is voor gekozen naast de jeugdbeschermers ook het middenkader, het management en de ondersteunende diensten te trainen. Vervolgens is veel aandacht besteed aan het borgen van de benaderingswijze via casuïstiekbesprekingen en inspiratiemomenten, intern bij Bureau Jeugdzorg en extern met ketenpartners. Signs of Safety is de benaderingswijze van Bureau Jeugdzorg Groningen. In het ketenproject Invoorzorg komen belangrijke elementen van deze benaderingswijze terug.

Samenwerken met kind, ouders, eigen netwerk

Doordat de jeugdbescherming met Signs of Safety werkt, wordt ook anders samengewerkt met ouders, kinderen en hun netwerk. Er wordt *met* de ouders en kinderen gepraat in plaats van *over* de ouders. Daarnaast wordt veel meer naar het netwerk gevraagd dat helpend is voor de kinderen en/of de ouders. De medewerkers van Bureau Jeugdzorg Groningen zijn getraind in Signs of Safety. Onderdelen van de training zijn oplossingsgericht werken en vragen stellen, in gesprek gaan met ouders/verzorgers, samen het framework invullen, werken met kinderen en indien nodig het opstellen van een veiligheidsplan.

Samenwerking in de keten

Omdat ouders en kinderen niet alleen met de jeugdbescherming te maken hebben, maar ook met ketenpartners, heeft Bureau Jeugdzorg Groningen later in het project ervoor gekozen zowel de andere afdelingen van Bureau Jeugdzorg te trainen in Signs of Safety als ook de ketenpartners, zorgaanbieders en de Raad voor de Kinderbescherming kennis te laten maken met Signs of Safety. Door gezamenlijk casuïstiek te bespreken zijn enkele ketenpartners geïnspireerd geraakt en willen zij ook Signs of Safety gaan implementeren.

Het project Invoorzorg maakt geen onderdeel uit van het Vliegwielt raject. Het project is samen met jeugdzorgaanbieders opgezet voor jongeren met een risico op een indicatie voor Jeugdzorg Plus. Hierbij wordt gewerkt volgens de benaderingswijze Signs of Safety. Doel van het project is ervoor te zorgen dat een eventuele plaatsing in geslotenheid op tijd gebeurt en (daardoor) zo kort mogelijk hoeft te duren. Samen met ouders wordt met input van de ketenpartners gezocht naar een oplossing voor de crisis, waarbij ouders geholpen worden om vanuit eigen kracht ouder te zijn. Mocht het komen tot een gesloten plaatsing dan zijn de ketenpartners die de hulpverlening na beslotenheid overnemen, ook betrokken bij het plaatsingsgesprek bij Jeugdzorg Plus.

Bij het werken met de Signs of Safety-benadering en het project Invoorzorg is de verbeterde samenwerking rond het gezin samen met ketenpartners cruciaal. De nadruk komt meer te liggen op het traject en de behandeling, in plaats van de geslotenheid als strafmaatregel. De ketenpartners stellen een gezamenlijk trajectplan op, zodat er sprake is van een continu traject en de jongere zo snel mogelijk vanuit beslotenheid weer naar huis kan met ambulante begeleiding, of indien dat nog niet kan naar een reguliere leefgroep. Tussen de professionals van Jeugdzorg Plus en de vervolghulpverlening is over en weer collegiaal overleg, zodat overgangen in het pedagogisch klimaat voor de jongere zo minimaal mogelijk zijn.

12. Aanpak bij vechtscheidingen

Ontwikkeld door o.a. Bureau Jeugdzorg Friesland

Kern

Het aantal ondertoezichtstellingen waarbij echtscheidingsproblematiek de kern vormt, is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Deze ondertoezichtstellingen duren vaak meerdere jaren en leggen een grote druk op gezinsvoogden. Sinds drie jaar registreert Bureau Jeugdzorg Friesland bij de ondertoezichtstelling ook de kernproblematiek 'echtscheidingsproblematiek', en ze zien ieder jaar een toename van dit item. Bij deze zaken valt op dat de bestaande Deltamethodiek onvoldoende toepasbaar is. In december 2011 is onder andere bij Bureau Jeugdzorg Friesland een pilot gestart voor het ontwikkelen van een werkwijze gericht op de uitvoering van een ondertoezichtstelling waarbij de ex-partnerproblematiek bovenliggend is. Daarbij is samengewerkt met andere Bureaus Jeugdzorg en Jeugdzorg Nederland. Het resultaat is een methodiek die specifiek gericht is op de ondertoezichtstelling bij scheidings- en omgangsproblemen.

Samenwerken met ouders en kind

Nieuwe zaken worden altijd opgepakt door twee gezinsvoogden. Bij de start van een OTS vindt eerst een dossieranalyse plaats, waarin de problematiek, de belangen, betrokken partijen en het totale juridisch kader in kaart worden gebracht. In de werkwijze wordt gebruik gemaakt van een zogenaamde escalatieladder, om een inschatting te kunnen maken hoe ernstig het conflict is tussen ouders/netwerk en wat dit betekent voor de kinderen. Tenzij het niet veilig is, vindt het eerste gesprek altijd met beide ouders plaats en de twee gezinsvoogden. In dit gesprek worden ouders via een film direct geconfronteerd met de negatieve gevolgen van hun strijd voor de kinderen, en worden afspraken gemaakt, onder andere over de communicatie. Er wordt sterk sturend opgetreden.

Specifieke rol kind in het traject

Kinderen worden actief betrokken in het proces, er wordt met de kinderen ook los van de ouders gesproken.

Rol jeugdbeschermer

De ontwikkelde werkwijze inzake echtscheidingsproblematiek kenmerkt zich door een andere opstelling van de professional. Voorheen was de gezinsvoogd bezig om zowel te 'engageren' als te 'positioneren' in de samenwerking met ouders. Bij deze werkwijze is het vooral in de eerste fase een sterker positioneren geworden, waarbij de focus van deze positionering vooral op de belangen van het kind gericht blijft.

Casuïstiek/methodiek

Specifiek ter ondersteuning van het werk van de gezinsvoogd binnen deze bovenliggende echtscheidingsproblematiek zijn twee wekelijkse casuïstiekbesprekingen over deze complexe zaken en worden nieuwe thema's verder uitgewerkt.

NB: voor de werkwijze die ten grondslag ligt aan de ondersteuning door Bureau Jeugdzorg Friesland, onder andere de mogelijke SAVE-aanpak, verwijzen wij naar het bureau.

Bijlage 2: Overzicht Vliegwiel 1- en Vliegwiel 2-projecten

Subsidie provincie

- 1 VERVE (ontwikkeld door Bureau Jeugdzorg Overijssel, Raad voor de Kinderbescherming Overijssel, William Schrikker Groep (WSG) en Eigen Kracht Centrale (EKC))
- 2 SAVE (ontwikkeld door BJZ Utrecht samen met WSG en Raad voor de Kinderbescherming) (subsidie voor een gedeelte)

Vliegwiel 1-subsidie ministerie Veiligheid en Justitie

- 3 Integrale Jeugdbescherming (Bureau Jeugdzorg Stadsregio Rotterdam)
- 4 Doorontwikkeling Delta (William Schrikker Groep)
- 5 Generiek Gezinsgericht Werken (Jeugdbescherming Regio Amsterdam)
- 6 Brede Integrale Werkwijze (Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland)

Vliegwiel 2-subsidie ministerie Veiligheid en Justitie

- 7 Beschermen & Versterken en 'In eigen hand' (Bureau Jeugdzorg Noord-Holland)
- 8 Kanz (Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant)
- 9 Vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag (Bureau Jeugdzorg Limburg)
- 10 Verdiepingstrainingen Signs of Safety (Bureau Jeugdzorg Drenthe)
- 11 Implementatie Signs of Safety (Bureau Jeugdzorg Groningen)
- 12 Aanpak vechtscheidingen (Bureau Jeugdzorg Friesland)

Niet meegenomen in de selectie en beschrijving zijn de Vliegwiel 2-projecten van:

- 13 Bureau Jeugdzorg Flevoland
- 14 Bureau Jeugdzorg Gelderland
- 15 Bureau Jeugdzorg Zeeland
- 16 Bureau Jeugdzorg Zuid-Holland
- 17 Vliegwiel 2 (WSG-Overijssel)
- 18 SGJ
- 19 Leger des Heils

Bijlage 3: Overzicht geïnterviewden

- VERVE (Bureau Jeugdzorg Overijssel) - Willem van Beek (regiomanager) en Mike Detiger (projectleider).
- SAVE (Bureau Jeugdzorg Utrecht) - Tanno Klijn (rayonmanager) en Anneke de Leeuw (beleidsmedewerker).
- Integrale Jeugdbescherming (Bureau Jeugdzorg Stadsregio Rotterdam) - Huub Friele (directeur jeugdbescherming), Riet van der Kamp (teammanager), Leonore Gerrits (gedragsdeskundige) en Ghislaine van der Haar (hoofd financiën).
- DoorOntwikkeling Delta (William Schrikker Groep) - Janet Verburg (projectleider).
- Generiek Gezinsgericht Werken (Bureau Jeugdzorg Amsterdam) - Marc Dinkgreve (kennisambassadeur).
- Brede Integrale Werkwijze (Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland) - Georges Ziedses des Plantes (projectleider).
- Beschermen & Versterken en "In eigen hand" (Bureau Jeugdzorg Noord-Holland) - Tessel Schavemaker (programmamanager).
- KANZ (Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant) - Pieter van Loon (projectleider).
- Vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag (Bureau Jeugdzorg Limburg) - Marceline Miséré.
- Verdiepingstrainingen SoS (Bureau Jeugdzorg Drenthe) - Joke Wiggerink (adjunct-directeur).
- Implementatie SoS en project Invoorzorg (Bureau Jeugdzorg Groningen) - Dianda Heun (gedragwetenschapper).
- Aanpak t.b.v. vechtscheidingen (Bureau Jeugdzorg Friesland) - Marcel Schoone (teammanager Jeugdbescherming).
- Bureaus Jeugdzorg Flevoland: Janneke Kuiken (projectleider SAVE).
- Van Bureau Jeugdzorg Gelderland, Bureau Jeugdzorg Zeeland en Bureau Jeugdzorg Zuid-Holland is de eindrapportage Vliegwielen 2 bestudeerd.
- SGJ - Anke Schouten (beleidsmedewerker).
- Leger des Heils: Jolinda Beumer (sectormanager jeugdzorg) en Louisa Ouchene (vestigingsmanager).

Bijlage 4: Samenvatting overzicht bouwstenen

De vernieuwingen in de jeugdbescherming zijn gericht op één of meer van de volgende drie elementen:

1. *Kind, gezin en netwerk*

Alle vernieuwingen hebben elementen van samenwerken met ouders en jeugdigen in zich, waarbij de eigen regie en eigen kracht versterkt wordt. Hierbij is in de meeste gevallen ook sprake van samenwerking met het eigen netwerk van het gezin en worden er uitspraken gedaan over de wijze waarop de jeugdige wordt betrokken.

2. *Samenwerking in de keten*

Bij praktisch alle projecten wordt er samengewerkt in de keten. We maken hierbij onderscheid tussen projecten die zich hebben gericht op de samenwerking met de jeugdzorgketen, projecten waarin ook samenwerking is georganiseerd met het 'voorveld' of eerste lijn (CJG, wijkteam) en/of met andere leefdomeneinen.

3. *Methoden en technieken*

De kennis, competenties en ervaring van de jeugdbeschermers vormen in de Deltamethode een cruciale factor. De beschreven projecten zijn nagenoeg allemaal doorontwikkelingen op basis van de Deltamethode.

Bijlage 5: Verklarende woordenlijst

AM(H)K

Advies-en Meldpunt (Huiselijk Geweld en) Kindermishandeling.

BJZ

Bureau Jeugdzorg.

Deltamethode

De Deltamethode is in 2009 ontwikkeld door PI Research & Adviesbureau Van Montfoort. Doel van de Deltamethode is de opheffing van de ontwikkelingsbedreiging van het kind. De methode is bedoeld voor alle kinderen waarover een ondertoezichtstelling is uitgesproken. De kern van deze werkwijze voor gezinsvoogden is het Vierstappenmodel. Dit model helpt gezinsvoogden om de ontwikkelingsbedreiging op te heffen door samen met het gezin concrete werkdoelen op te stellen. De vier stappen zijn:

1. het formuleren van zorgpunten, sterke punten en de visie van het gezin op de problemen;
2. het vertalen van zorgpunten in mogelijke verstoring en in bedreigingen van de ontwikkeling van het kind;
3. het benoemen van gewenste ontwikkelingsuitkomsten;
4. het opstellen van werkdoelen, actiepunten en het werken met het 'plan op tafel'.

Drang

Volgens de Jeugdwet mag de (toekomstige) Gecertificeerde Instelling geen jeugdhulp bieden. Het uitvoeren van de jeugdbescherming en jeugdreclassering valt wettelijk gezien niet onder jeugdhulp. De gemeente kan ervoor kiezen om de Gecertificeerde Instelling waarmee een contract is afgesloten, in vrijwillig kader - met dezelfde motiverende en in Delta als effectief bewezen jeugdbeschermingsaanpak, activiteiten te laten uitvoeren in gezinnen waar de (fysieke) veiligheid en ontwikkeling van kinderen in het geding zijn. Dit kan een laatste kans zijn om gezinnen te bewegen alsnog vrijwillige hulp te aanvaarden buiten een maatregel om, of als nazorg na een maatregel. Deze bemoeienis wordt tot nu toe betiteld als inzet van jeugdbeschermingsexpertise of intensieve casusregie zonder maatregel, of als "drang".

Tijdens de maatregel kan, mits hierover tussen gemeente en GI (financiële) afspraken zijn gemaakt, in vrijwillig kader gewerkt worden voor broertjes of zusjes uit hetzelfde gezin als degene voor wie de maatregel is ingezet, met als primair doel de veiligheid en gunstige ontwikkeling van kinderen te waarborgen, zonder hiervoor direct maatregelhulp in te zetten. Het is voor de gemeente mogelijk de GI op deze manier in te zetten. In de dataset met beleidsinformatie voor gemeenten is het product 'activiteiten in justitieel preventief kader' opgenomen.

Eigen Kracht Centrale

Organisatie die Eigen Kracht-conferenties organiseert en leidt, en die streeft naar verandering in de jeugdzorg door het versterken van de regie door familie en netwerk.

Eigen Kracht-conferentie

Een bijeenkomst waar het gezin met de families en anderen uit het netwerk een plan maakt om te zorgen dat het goed blijft gaan met een jeugdige. Als de jeugdbescherming bemoeienis heeft met het gezin, moet het plan worden goedgekeurd door de jeugdbescherming.

Familieberaad

Een bijeenkomst van het gezin met de familie en anderen uit het netwerk plus professionals die bij het gezin betrokken zijn, waar een plan gemaakt wordt voor de jeugdige. Het beraad wordt voorgezeten door de jeugdbeschermer of door een onafhankelijke facilitator.

Gebiedsgebonden SAVE-team

Team dat advies geeft, onderzoek doet, ondertoezichtstellingen, voogdijen en maatregelen van jeugdreclassering uitvoert, samenwerkt met de lokale teams, de Raad voor de Kinderbescherming en zorgaanbieders en dat werkt in een geografisch gebied van een aantal lokale teams.

Gecertificeerde Instelling (GI's)

In het nieuwe stelsel zullen Gecertificeerde Instellingen (GI's) de maatregelen van kinderscherming (de ondertoezichtstelling en de voogdij) en de jeugdreclassering uitvoeren. Deze worden nu nog uitgevoerd door de in de Wet op de Jeugdzorg genoemde Bureaus Jeugdzorg en de gemandateerde Landelijk Werkende Instellingen.

Integraal

Bij de Bureaus Jeugdzorg en daarmee ook bij de toekomstige GI's wordt in toenemende mate integraal gewerkt. Dat wil zeggen dat de medewerkers alle werksoorten kunnen uitvoeren, soms ook in samenloop binnen één gezin, of zelfs met betrekking tot dezelfde jeugdige (samenloop van OTS/voogdij met jeugdreclassering). De OTS wordt uitgevoerd door de gezinsvoogd, de voogdij door de voogdijwerker en jeugdreclassering door de jeugdreclasseringswerker. In formele zin is het onderscheid belangrijk, elke maatregel kent zijn eigen wettelijk kader en verplichtingen die hieruit voortvloeien. De (justitiële) ketenpartners verwachten dat op deze gebieden door de GI kwaliteit op maat geleverd wordt. Inhoudelijk en methodisch is het onderscheid bij een gezinsgerichte manier van werken van minder belang.

Jeugdbeschermer

Indien wij praten over de Jeugdbeschermer, bedoelen wij een bredere functie dan alleen degene die de maatregel uitvoert. Als hier wordt gesproken over 'jeugdbeschermer' wordt elke professional bedoeld die als casemanager of casusregisseur betrokken is bij het gezin vanaf het moment dat er sprake is van een zorgmelding over het gezin. Ook met de termen casemanager of casusregisseur wordt deze zelfde professional bedoeld.

Gezinsvoogd

Als sprake is van de specifieke functie van de professional die de beschermingsmaatregel uitvoert, hanteren we de – daarvoor gebruikelijke – benaming van gezinsvoogd.

Brede jeugdbescherming

Bovenstaande aangevuld met de Raad voor de Kinderbescherming.

Gemeente

In dit document wordt steeds gesproken over 'de gemeente'. Iedere gemeente is immers zelf verantwoordelijk voor het invullen van de verantwoordelijkheid die de nieuwe Jeugdwet stelt. In de praktijk zullen gemeenten vaak samenwerken met buurgemeenten bij de vormgeving van het lokale of regionale stelsel voor de jeugd. Op een aantal onderdelen is dat zelfs verplicht, bijvoorbeeld bij de inrichting van het Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling (AMHK). Waar in dit document 'de gemeente' staat, kunt u daar ook 'het cluster van samenwerkende gemeenten' lezen, als dat van toepassing is op de situatie.

Kring van mensen rond het kind

De ouders met de familie en andere personen uit het sociale netwerk.

Lokaal team

Buurtteam jeugd en gezin, sociaal wijkteam of team centrum jeugd en gezin. Eerste lijn van zorg voor jeugd respectievelijk sociaal werk voor alle leeftijden.

OTS

Ondertoezichtstelling.

Rondetafel

Een bijeenkomst van het gezin met de familie, anderen uit het netwerk en betrokken instanties, onder leiding van de jeugdbescherming.

Teamtafel

Het fysieke overleg tussen leden van hetzelfde Jeugdbeschermingsteam, onder leiding van een casusregisseur.

Voorveld

Met voorveld wordt ook wel wijknetwerk of CJG bedoeld.

Vliegwielprojecten

In de afgelopen jaren hebben verschillende Bureaus Jeugdzorg subsidie ontvangen van het ministerie van Veiligheid en Justitie voor vernieuwingen in de jeugdbescherming, de zogenaamde Vliegwielprojecten. In deze Vliegwielprojecten zijn aanpakken ontwikkeld om de bestaande Deltamethode verder te verbreden en te verrijken, en bij te dragen aan verdere professionalisering van de jeugdbescherming.

Bijlage 6: Literatuur

VERVE (Overijssel)

- Balder-van Seggelen, drs. C., & Jong, mr. drs. B. de, & Slot, prof. dr. W., *Bescherming in beweging. Rapportage van het onderzoek naar de VERVE werkwijze in de praktijkopbrengst en aanbevelingen voor doorontwikkeling van de aanpak*. (juni 2013)
- Detiger, M., *Voortgangsrapportage Vliegwiël 2*. Bureau Jeugdzorg Overijssel. (25 april 2013)
- Looman, M. *Prestatiemonitor-werken met VERVE en EKC*. Bureau Jeugdzorg Overijssel. (11 april 2014)
- Merkus, E., & Detiger, M., *Eindrapport Vliegwiël 2. Doorontwikkeling van de Deltamethode*. (14 januari 2014)
- Montfoort, A. van, *De VERVE leerbijeenkomsten. Geleide intervisie in de jeugdbescherming*. (28 mei 2013)
- Montfoort, A. van, *Vernieuwing in de jeugdbescherming. Werkgroep OTS van De Vijf*. (januari 2014)
- Montfoort, mr. dr. A. van, & Slot, prof. dr. W., *Werken met VERVE. Handleiding voor de jeugdbeschermer, versie 2.1*. (23 mei 2013)

SAVE (Utrecht)

- Klijn, T., & Bergenhenegouwen, H., & Beukering, R., & Leeuw, A. de, *Projectplan SAVE, werkplaatsen voor de ontwikkeling van de nieuwe werkwijze*. (januari 2013)
- Montfoort, A. van, & Beukering, R., *De werkwijze van SAVE. Jeugdbescherming en de aanpak van huiselijk geweld in Utrecht*. (mei 2014)
- Montfoort, A. van, *Vernieuwing van de jeugdbescherming. Werkgroep OTS van de Vijf*. (15 januari 2014).
- Programmaplan Organisatiebrede invoering SAVE, versie 1.1 11*. (februari 2014)
- Vries, S. de, *Eindrapport Vliegwiël 2-project. Vernieuwing van de jeugdbescherming binnen Bureaus Jeugdzorg Utrecht*. (15 januari 2014)
- Vries, S. de, *Voortgangsrapportage Vliegwiël 2*. Bureau Jeugdzorg Utrecht. (19 april 2013)

Methode Integrale Jeugdbescherming (Rotterdam)

- Boercroon Business Creators, (januari – juni 2013) *Evaluatierapport Jeugdbeschermingsplein*. Bureau Jeugdzorg Stadsregio Rotterdam. *Jaarverslag 2013*.
- Gerrits, L., & Sluijs, C. van der, *Werkwijze casusregie drang*. Rotterdam. (14 maart 2014)
- Montfoort, A. van, *Goed genoeg zo? Effectief omgaan met de looptijd van de OTS maatregel, eindrapport Vliegwiël 2*. (12 maart 2014)
- Montfoort, A. van, *Uitvoering en Impact Doorontwikkeling Beter Beschermd Plus Onderzoeksrapportage*. Hogeschool Leiden. (april 2014)
- Sluijs, C. van der, & Gerrits, L., *Jeugdbescherming doe je samen. Eindrapport Vliegwiël 1. Doorontwikkeling Beter Beschermd plus Stadsregio Rotterdam*. Bureau Jeugdzorg Stadsregio Rotterdam.

DoorOntwikkeling Delta (WSG)

- Montfoort, Bureau van, *Monitor DoorOntwikkeling Delta*. (31 maart 2014)
- William Schrikker Groep, *Er zijn als het moet – visie WSG*. (6 september 2013)
- William Schrikker Groep, *Investeren aan de start levert voordeel aan het eind. Eindrapport Doorontwikkeling Delta, Vliegwiël 2*. (15 januari 2014)
- William Schrikker Groep, *Partnerschap en veiligheid. Pijlers van Jeugdbescherming in samenwerking*. (24 maart 2014)
- William Schrikker Groep, *Eindbrief Vliegwiëlproject DoorOntwikkeling Delta*. (april 2014)

William Schrikker Groep, *Kijk anders*. (april 2014)

William Schrikker Groep, *Praktijkgids Jeugdbescherming in Samenwerking*. (april 2014)

Generiek Gezinsgericht Werken (Amsterdam)

Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam, *GGW Vereenvoudigd procesmodel*. (14 februari 2014)

Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam, *Programmatrouw Generiek Gezinsgericht Werken*. Busschers, I., & Dinkgreve, M. (BJAA), & Boendermaker, L. (Hogeschool van Amsterdam), *Wat is Generiek gezinsgericht Werken*. (oktober 2013)

Gerritsen, E., *Diverse publicaties in de vorm van boekje met tips aan de gemeenten. Meer publicaties zijn onderweg*.

GGWiki, *Een door Jeugdbescherming Regio Amsterdam ontwikkeld openbaar systeem*.

Nederlands Jeugdinstuut, *Samenvatting GGW op Kennisnet Jeugd onder praktijkvoorbeelden*.

Veelen, Msc. J.S.M. van, & Regeer, dr. B.J., *Leren, internaliseren en verankeren van Generiek gezinsgericht werken bij Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam*. VU Amsterdam. (januari 2014)

Brede Integrale Werkwijze (Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland)

Berben, E (BJZ HL/ZH) & Steege, M. van der (VanMontfoort), *Brede integrale werkwijze. De vernieuwde integrale werkwijze van de Bureaus Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland*. (conceptversie 17 maart 2014)

Burik, Drs. A.E. van & Jong, mr. Drs. B.J. de & Steege, Drs. M. van der (Bureau van Montfoort), *De nieuwe werkwijze nader belicht. Een onderzoek naar de toepassing en effecten van de nieuwe integrale werkwijze van Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland*. (april 2014)

Beschermen & Versterken, (Noord-Holland)

Bureau Jeugdzorg Noord-Holland, *Beschermen & Versterken. Een aanpak die werkt*.

Bureau Jeugdzorg Noord-Holland, *In eigen hand. Eindrapport Vliegwiél 2-project*. (8 januari 2014)

KANZ (Noord-Brabant)

KANZ. Voor meer informatie KANZ – Noord-Brabant; zie de website www.kanz.nl. De methode wordt (als het goed is) vanaf begin juli in de databank van het Nederlands Jeugdinstuut opgenomen en is dus dan ook via de website www.nji.nl te vinden.

Verdiepingstrainingen SoS (Drenthe)

Bureau Jeugdzorg Drenthe, *Eindrapport Vliegwiél 2-project*. (14 januari 2014)

Vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag (Limburg)

Bureau Jeugdzorg Limburg, *Vragenlijst Minimaal Opvoedgedrag. Eindrapport Vliegwiél 2-project, versie 1.0*. (15 januari 2014)

Aanpak vechtscheidingen (Bureau Jeugdzorg Friesland)

Bureau Jeugdzorg Friesland, *Eindrapportage Vliegwiél 2*.

Implementatie Signs of Safety en Invoorzorg (Bureau Jeugdzorg Groningen)

Bureau Jeugdzorg Groningen, *Eindrapport Vliegwiél 2, Signs of Safety*.

Invoorzorg. Nieuwsbrief 2 en 3.

Flevoland

Bureau Jeugdzorg Flevoland, *Eindrapportage Vliegwiél 2.*

Gelderland

Bureau Jeugdzorg Gelderland, *Eindrapportage Vliegwiél 2.*

SGJ Christelijke Jeugdzorg

SGJ Christelijke Jeugdzorg, *Eindrapportage Vliegwiél 2.*

Leger des Heils

Leger des Heils, *Plan van Aanpak Landelijke uitrol TOC.*

Leger des Heils, *Eindrapportage Vliegwiél 2.*